

Lovforslag nr. L 166. Fremsat den 4. maj 2005 af Ole Sohn (SF), Anne Baastrup (SF) og Holger K. Nielsen (SF)

Forslag

til

Danmarks Riges Grundlov

Kapitel 1

§ 1. Denne grundlov gælder for alle dele af Danmarks Rige.

Stk. 2. Danmark er en selvstændig stat, hvis styreform er folkestyre og bygger på retssikkerhed.

§ 2. Al offentlig magt udgår fra folket.

Stk. 2. Denne magt er delegeret på følgende måde: Den lovgivende magt er hos Folketinget og regeringen. Den udøvende magt er hos regeringen. Den dømmende magt er hos domstolene.

Kapitel 2

§ 3. Den menneskelige værdighed er ukrænkelig. Den skal respekteres og beskyttes. Ethvert menneske har ret til livet. Dødsstraf må ikke forekomme.

§ 4. Ingen må underkastes tortur eller umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf.

§ 5. Enhver har ret til respekt for sin fysiske og mentale integritet.

§ 6. Alle mennesker er lige for loven og ligeværdige. Offentlige myndigheder er forpligtede til at sikre overholdelse af denne bestemmelse.

§ 7. Ingen kan på grund af køn, race, hudfarve, social, national eller etnisk oprindelse, sprog, religion, politisk eller anden overbevisning, funktionsevne, fysisk eller psykisk handicap, alder eller seksuel orientering berøves adgang til den fulde nydelse af borgerlige og politiske rettigheder eller gøres til genstand for nogen form for forskelsbehandling.

Stk. 2. Ingen kan under påberåbelse af stk. 1 unddrage sig opfyldelsen af de forpligtelser, der fastsættes i henhold til loven.

§ 8. Den personlige frihed er ukrænkelig.

Stk. 2. Frihedsberøvelse kan kun finde sted med hjemmel i loven.

Stk. 3. Enhver, der anholdes, skal inden 24 timer stilles for en dommer. Hvis den anholdte ikke straks kan sættes på fri fod, skal dommeren med begrundelse afsige kendelse snarest muligt og senest inden 3 dage afgøre, om vedkommende skal varetægtsfængsles, og, hvis vedkommende kan løslades mod sikkerhed, bestemme dennes art. Denne bestemmelse kan for Grønlands vedkommende fraviges ved lov, for så vidt dette efter de stedlige forhold må anses for påkrævet. Den kendelse, som dommeren afsiger, kan af vedkommende straks særskilt indbringes for højere ret.

Stk. 4. Varetægtsfængsling må højst have en varighed på 3 måneder. Ingen kan underkastes varetægtsfængsel for en forseelse, som kun kan medføre straf i form af bøde eller fængsel i mindre end 1½ år. Isolationsfængsling må ikke forekomme.

Stk. 5. Uden for strafferetsplejen skal lovligheden af en frihedsberøvelse, der ikke er besluttet af en dømmende myndighed, på anmodning af den, der har fået berøvet sin frihed, eller den, der handler på den pågældendes vegne, forelægges de almindelige domstole eller anden dømmende myndighed til prøvelse. Nærmere regler herom fastsættes ved lov. Behandlingen af de nævnte personer undergives et af Folketinget valgt tilsyn, hvortil de pågældende skal have adgang til at rette henvendelse.

§ 9. Registrering af personoplysninger må kun ske i henhold til lov. Medmindre der er tale om hensyn til landets sikkerhed, skal oplysningerne i registre være tilgængelige for den, registreringerne omhandler.

§ 10. Enhver har ret til respekt for sit privatliv og familieliv, sit hjem og sine meddelelser.

Stk. 2. Ingen offentlig myndighed må gøre indgreb i udøvelsen af denne ret, medmindre det sker i overensstemmelse med loven og er nødvendigt i et demokratisk samfund af hensyn til den nationale sikkerhed, den offentlige tryghed eller landets økonomiske velfærd, for at forebygge eller opklare forbrydelser, for at beskytte sundheden eller for at beskytte andres rettigheder og friheder.

§ 11. Enhver har ret til ytringsfrihed og informationsret samt ret til aktindsigt i den offentlige forvaltning. Denne ret omfatter frihed til at søge, modtage og meddele oplysninger og tanker ved et hvilket som helst meddelelsesmiddel.

Stk. 2. Ytringsfriheden og informationsretten samt aktindsigten kan kun underkastes begrænsninger, som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfund af hensyn til den nationale sikkerhed eller offentlig tryghed, for at forebygge forbrydelser, for at beskytte sundheden, for at beskytte andres rettigheder, for at forhindre udspredelse af fortrolige oplysninger eller for at sikre domsmagtens autoritet og upartiskhed.

§ 12. Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at danne foreninger i ethvert lovligt øjemed og har ret til sammen med andre at oprette fagforeninger og at slutte sig hertil for at beskytte deres interesser.

Stk. 2. Foreninger, der virker ved eller søger at nå deres mål ved vold, anstiftelse af vold eller lignende strafbar påvirkning af anderledes tænkende, opløses ved dom.

Stk. 3. Ingen forening kan opløses ved en regeeringsforanstaltning. Dog kan en forening foreløbig forbydes, men der skal da straks anlægges sag imod den med henblik på dens opløsning.

Stk. 4. Sager om opløsning af politiske foreninger skal uden særlig tilladelse kunne indbringes for Højesteret.

Stk. 5. Opløsningens retsvirkninger fastsættes nærmere ved lov.

§ 13. Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at samle sig ubevæbnede. Offentlige forsamlinger har politiet ret til at overvære. Forsamlinger under åben himmel kan forbydes, når der som følge heraf kan frygtes fare for den offentlige fred.

§ 14. Enhver har ret til at tænke frit, til samvittigheds- og religionsfrihed. Enhver har ret til fri religionsudøvelse og til at forene sig i samfund for at dyrke sin religion i overensstemmelse med sin overbevisning samt til at stå uden for ethvert religiøst samfund.

Stk. 2. Frihed til at lægge sin religion eller overbevisning for dagen skal kun kunne underkastes sådanne begrænsninger, som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfund af hensyn til den offentlige sikkerhed, for at beskytte offentlig orden, for at beskytte sundheden eller for at beskytte andres ret og frihed. Religiøse samfund kan ikke få nogen form for fortrinsstilling i forhold til andre foreninger.

§ 15. Der må ikke være begrænsning i den frie og lige adgang til at udøve erhverv, medmindre det sker ved lov og kan begrundes med samfundsmæssige interesser og borgernes ve og vel.

§ 16. Børn har ret til den beskyttelse og omsorg, der er nødvendig for deres trivsel. De skal behandles som ligeværdige individer og har ret til medbestemmelse i egne forhold i overensstemmelse med deres alder og modenhed, og de skal frit kunne udtrykke deres synspunkter.

Stk. 2. I alle handlinger vedrørende børn, uanset om de udføres af offentlige myndigheder, private institutioner eller private personer, herunder forældre eller indehavere af forældremyndigheden, skal barnets tarv komme i første række.

Stk. 3. Ethvert barn har ret til regelmæssigt at have personlig forbindelse og direkte kontakt med begge sine forældre, medmindre dette er i modstrid med dets interesser.

§ 17. Enhver har ret til at søge asyl i overensstemmelse med de internationale konventioner, som Danmark har underskrevet. De nærmere bestemmelser herom fastsættes ved lov.

Kapitel 3

§ 18. Alle børn i den undervisningspligtige alder har ret til gratis undervisning i folkeskolen. Forældre eller værger, der selv sørger for, at børnene får en undervisning, der kan stå mål med,

hvad der almindeligvis kræves i folkeskolen, er ikke forpligtede til at lade børnene undervise i folkeskolen.

Stk. 2. Ud over gratis undervisning i den undervisningspligtige alder har alle krav på gratis undervisning til en uddannelse af mindst 5 års varighed.

Stk. 3. Det offentlige skal sikre, at der er uddannelsesstilbud hele livet igennem.

§ 19. Retten til arbejde under sundhedsmæssigt og samfundsmæssigt forsvarlige vilkår skal sikres alle, der ønsker dette. Det offentlige skal træffe de nødvendige foranstaltninger til denne rets gennemførelse.

Stk. 2. Enhver lønmodtager har ret til sunde, sikre og værdige arbejdsforhold. De nærmere regler herfor fastlægges ved lov.

§ 20. Den, der ikke kan forsørge sig selv og sine børn under myndighedsalderen ved arbejde eller på anden vis, er berettiget til hjælp fra det offentlige, idet vedkommende må respektere de forpligtelser, som loven herom påbyder.

§ 21. Det offentlige skal sikre et ordentligt sundhedsvæsen, sådan at enhver kan få adgang til forebyggende sundhedsydelse og til at modtage lægehjælp samt modtage sygdomsbehandling efter regler, der nærmere fastsættes ved lov.

§ 22. Den, der ikke kan skaffe sig selv og sine børn under myndighedsalderen en passende bolig, skal det offentlige være behjælpelig med at skaffe en passende bolig. De nærmere bestemmelser herom fastlægges ved lov.

Kapitel 4

§ 23. Enhver har ret til at eje ejendom såvel alene som i fællesskab med andre.

Stk. 2. Tvangsmæssig ejendomsafståelse kan kun ske ifølge lov, hvor samfundsmæssige hensyn kræver det, og mod rimelig erstatning.

Stk. 3. Denne bestemmelse begrænser ikke statens ret til ved lov at regulere ejendomsrettens udøvelse ud fra samfundsmæssige interesser og af hensyn til naturen, miljøet og kulturarven.

Stk. 4. Det tilstræbes at sikre ved lov, at boliger og virksomheder ikke er spekulationsobjekter.

Stk. 5. Ved lov skal det fastlægges, hvordan og i hvilket omfang samfundsskabte værdier og værdier skabt ved fælles indsats kommer fællesskabet til gode.

Stk. 6. Intellectuel ejendomsret er beskyttet på samme måde som anden ejendomsret.

§ 24. Naturen er grundforudsætning for alt liv og al værdiskabelse. Enhver har en forpligtelse til at sikre, at naturen og dens mangfoldighed bevares, sådan at naturen og miljøet også kan sikres for eftertidens borgere. Ingen har ret til at bruge og udnytte naturen således, at naturgrundlaget ødelægges. Udnyttelse af naturen kan kun ske, hvis der er lovhjemmel dertil. På tilsvarende måde er kulturarven beskyttet.

Kapitel 5

§ 25. Den politiske styreform bygger på folkestyre.

Stk. 2. Valgret til Folketinget har enhver, som har dansk indfødsret og har opnået den valgretsalder, som er blevet fastlagt ved lov.

Stk. 3. Enhver, der har valgret til Folketinget, har også valgret til kommunale valg. Valgret til kommunale valg kan omfatte flere mennesker end valgret til Folketinget. De nærmere bestemmelser herom fastsættes ved lov.

Stk. 4. Valgbar til Folketinget er enhver, som har valgret til dette, medmindre vedkommende straffes for en handling, der i almindeligt omdømme gør den pågældende uværdig til at være medlem af Folketinget. Hvis valgretsalderen er lavere end myndighedsalderen, kan valgbarhedsalderen fastsættes til myndighedsalderen.

Stk. 5. Valgbar til kommunale råd er enhver, som har valgret til disse, medmindre vedkommende straffes for en handling, der i almindeligt omdømme gør den pågældende uværdig til at være medlem af kommunale råd. Hvis valgretsalderen er lavere end myndighedsalderen, kan valgbarhedsalderen fastsættes til myndighedsalderen.

§ 26. 10 pct. af landets vælgere kan anmode om, at spørgsmål sendes til folkeafstemning blandt landets vælgere. Forslag til finanslove, tillægsbevillingslove, midlertidige bevillingslove, statslånslove, normeringslove, lønnings- og pensionslove, love om ekspropriation, love om direkte og indirekte skatter samt love til gennemførelse af bestående traktatmæssige forpligtelser kan ikke komme til folkeafstemning. Spørgsmål, der indebærer indskrænkninger i borgeres menneskerettigheder eller retssikkerhed kan ikke sendes til folkeafstemning. Det samme gælder de i §§ 53 og 54 nævnte beslutninger. Det fastlæg-

ges nærmere ved lov, hvilke spørgsmål der kan gøres til genstand for folkeafstemning.

Stk. 2. 20 pct. af vælgerne i en kommunal enhed kan begære bestemte spørgsmål sendt til folkeafstemning blandt vælgerne. Spørgsmål, der indebærer indskrænkninger i borgeres rettigheder, kan ikke sendes til folkeafstemning. Det fastlægges nærmere ved lov, hvilke spørgsmål der kan gøres til genstand for folkeafstemning.

Kapitel 6

§ 27. Folketinget består af 179 medlemmer, hvoraf 2 medlemmer vælges på Færøerne og 2 i Grønland.

§ 28. Et nyvalgt Folketing træder sammen kl. 12 den tolvte hverdag efter valgdagen, dersom det ikke har været indkaldt til møde forinden.

Stk. 2. Straks efter at mandaterne er godkendt, konstituerer Folketinget sig ved valg af formand og næstformænd.

Stk. 3. Folketingsåret begynder den første tirsdag i september og varer til samme tirsdag det følgende år.

Stk. 4. På folketingsårets første dag kl. 12 træder medlemmerne sammen til møde, hvor Folketinget sættes på ny.

Stk. 5. Folketingets møder er offentlige.

Stk. 6. Folketingets formand indkalder til Folketingets møder. To femtedele af folketingsmedlemmerne og statsministeren kan anmode om, at Folketinget indkaldes ekstraordinært.

Stk. 7. Folketinget kan kun træffe beslutning, hvis over halvdelen af medlemmerne er til stede.

Stk. 8. Folketinget fastsætter selv sin forretningsorden.

Stk. 9. Folketinget nedsætter et antal udvalg, som fastsættes i Folketingets forretningsorden. Fordelingen sker efter forholdstal, efter hvilke partierne eller partigrupper opnår repræsentation.

Stk. 10. Folketingsmedlemmer modtager et vederlag, hvis størrelse fastsættes i valgloven.

§ 29. På det første møde i folketingsåret afgiver statsministeren en redegørelse for Folketinget om rigets almindelige stilling og de af regeringen påtænkte foranstaltninger.

Stk. 2. På grundlag af redegørelsen finder en almindelig forhandling sted.

§ 30. Folketingets medlemmer vælges ved almindelige, direkte og hemmelige valg.

Stk. 2. De nærmere regler for valgrettens udøvelse fastlægges i valgloven, så der sker en ligelig repræsentation af de forskellige anskuelser blandt vælgerne.

Stk. 3. Ved mandatfordelingen skal der tages hensyn til indbyggertal og vælgertal.

Stk. 4. I valgloven fastsættes nærmere regler vedrørende valg af stedfortrædere og disses indtræden i Folketinget samt fremgangsmåden i tilfælde, hvor omvalg måtte blive nødvendigt.

Stk. 5. Til folketingsvalg kan både opstilles kandidater, som er tilsluttet politiske partier, og kandidater, som ikke er tilsluttet politiske partier.

Stk. 6. Der skal være offentlighed om partiernes og kandidaternes indtægter og udgifter i forbindelse med afholdelse af folketingsvalg. De nærmere regler herfor fastsættes ved lov.

Stk. 7. Særlige regler om Grønlands og Færøernes repræsentation i Folketinget kan fastsættes ved lov.

§ 31. Ethvert medlem af Folketinget og regeringen er berettiget til at fremsætte forslag til love og andre beslutninger.

Stk. 2. Et lovforslag kan ikke endeligt vedtages, medmindre det tre gange har været behandlet i Folketinget.

Stk. 3. Et lovforslag kan ikke uden dispensation behandles i Folketinget, medmindre det har været sendt i høring, og ikke vedtages, medmindre der er gået 30 dage efter fremsættelsen.

Stk. 4. To femtedele af Folketingets medlemmer kan over for formanden anmode om, at tredje behandling tidligst finder sted 12 hverdage efter forslaget vedtagelse ved anden behandling. Begæringen skal være skriftlig og underskrevet af de deltagende medlemmer. Udsættelse kan dog ikke finde sted, for så vidt angår forslag til finanslove, tillægsbevillingslove, midlertidige bevillingslove, statslånslove, love om ekspropriation, love om indirekte skatter samt i påtrængende tilfælde forslag til love, hvis ikrafttræden ikke kan udsættes af hensyn til lovens formål.

Stk. 5. Ved nyvalg og ved folketingsårets udgang bortfalder alle forslag til love og andre beslutninger, der ikke forinden er endeligt vedtaget.

§ 32. Det påhviler hvert medlem af Folketinget at påse, at de vedtagne love er i overensstemmelse med grundloven. En lov kan ikke pålægge nogen en straf eller sanktion, medmindre det

også var lov, da handlingen fandt sted. Der må ikke gennemføres særlove, hvor retssubjekter specifikt nævnes, og hvor de mister rettigheder.

Stk. 2. Ingen skat kan pålægges, forandres eller ophæves uden ved lov. Intet statslån må optages uden ved lov.

Stk. 3. Tildeling af indfødsret sker ved en forvaltningsakt på baggrund af bestemmelser fastlagt ved lov.

Stk. 4. Ethvert medlem af Folketinget kan med dettes samtykke bringe ethvert offentligt anliggende til forhandling og anmode om ministrenes forklaring herpå.

§ 33. Når et lovforslag er vedtaget af Folketinget, kan en tredjedel af Folketingets medlemmer inden for en frist af 3 hverdage fra forslagens endelige vedtagelse over for formanden anmode om folkeafstemning om lovforslaget. Anmodningen skal være skriftlig og underskrevet af de deltagende medlemmer.

Stk. 2. Et lovforslag, som kan undergives folkeafstemning, jf. stk. 6, kan kun i det i stk. 7 omhandlede tilfælde stadfæstes inden udløbet af den i stk. 1 nævnte frist, eller inden folkeafstemning har fundet sted.

Stk. 3. Når der er anmodet om folkeafstemning om et lovforslag, kan Folketinget inden for en frist af 5 hverdage fra forslagens endelige vedtagelse beslutte, at forslaget skal bortfalde.

Stk. 4. Træffer Folketinget ikke beslutning i henhold til stk. 3, skal meddelelse om, at lovforslaget skal prøves ved folkeafstemning, snarest tilstilles statsministeren, der derefter lader lovforslaget bekendtgøre med meddelelse om, at folkeafstemning vil finde sted. Folkeafstemningen iværksættes efter statsministerens nærmere bestemmelse tidligst 12 og senest 18 hverdage efter bekendtgørelsen.

Stk. 5. Ved folkeafstemning stemmes for og imod lovforslaget. Til lovforslagets bortfald kræves, at et flertal af de i afstemningen deltagende folketingsvælgere, dog mindst 30 procent af samtlige stemmeberettigede, har stemt imod lovforslaget.

Stk. 6. Forslag til finanslove, tillægsbevillingslove, midlertidige bevillingslove, statslånslove, normeringslove, lønnings- og pensionslove, love om ekspropriation, love om direkte og indirekte skatter samt love til gennemførelse af bestående traktatmæssige forpligtelser kan ikke undergives folkeafstemning. Det samme gælder de i § 54 nævnte beslutninger, der måtte være i lovsform,

medmindre det for disse sidste ved særlig lov bestemmes, at sådan afstemning skal finde sted. For grundlovsændringer gælder reglerne i § 66.

Stk. 7. I særdeles påtrængende tilfælde kan et lovforslag, som kan undergives folkeafstemning, stadfæstes straks efter dets vedtagelse, når forslaget indeholder bestemmelse herom. Såfremt en tredjedel af Folketingets medlemmer efter de i stk. 1 omhandlede regler anmoder om folkeafstemning om lovforslaget eller den stadfæstede lov, afholdes folkeafstemning efter foranstående regler. Forkastes loven ved folkeafstemningen, kundgøres dette af statsministeren uden unødigt ophold og senest 14 dage efter folkeafstemningens afholdelse. Fra kundgørelsesdagen er loven bortfaldet.

Stk. 8. Nærmere regler om folkeafstemning, herunder i hvilket omfang folkeafstemning skal finde sted på Færøerne og i Grønland, fastsættes ved lov.

§ 34. Et lovforslag, der er vedtaget af Folketinget får lovkraft, når det senest 10 dage efter den endelige vedtagelse stadfæstes ved en ministers underskrift. Ministeren har også ansvaret for offentliggørelse af loven og dens gennemførelse.

§ 35. Folketingets medlemmer vælges for 4 år.

Stk. 2. Folketinget kan til enhver tid beslutte, at der skal udskrives nyvalg til Folketinget. Statsministeren kan også beslutte at udskrive nyvalg, hvis Folketinget forinden har udtrykt sin mistillid til statsministeren eller regeringen som helhed. Statsministeren har ansvaret for valgets afholdelse.

Stk. 3. Når nyvalg har fundet sted, bortfalder de bestående folketingsmandater. Efter udnævnelse af en ny regering kan valg dog ikke udskrives, før statsministeren har fremstillet sig for Folketinget.

Stk. 4. Det påhviler statsministeren at foranledige, at nyvalg afholdes inden valgperiodens udløb.

Stk. 5. Mandaterne bortfalder i intet tilfælde, før nyvalg har fundet sted.

Stk. 6. Der kan ved lov gives særlige regler om færøske og grønlandske folketingsmandaters ikrafttræden og ophør.

Stk. 7. Mister et medlem af Folketinget sin valgbarhed, bortfalder den pågældendes mandat.

Stk. 8. Ethvert nyt medlem afgiver, når vedkommendes valg er godkendt, ved sin under-

skrift en forsikring om at ville overholde grundloven.

Stk. 9. Folketinget afgør selv gyldigheden af dets medlemmers valg samt spørgsmål om, hvorvidt et medlem har mistet sin valgbarhed.

§ 36. Folketinget nedsætter et forfatnings- og lovudvalg på 21 personer, som har til opgave nærmere at undersøge de juridiske og forvaltningsmæssige konsekvenser af de lovforslag, der bliver henvist til behandling i udvalget. Ligesom det påhviler udvalget at følge den forfatningsmæssige udvikling.

Stk. 2. Lovforslag henvises til behandling i lovudvalget, hvis Folketinget ved afstemning herom beslutter det, eller hvis en tredjedel af medlemmerne af det udvalg, jf. § 28, stk. 9, som lovforslaget er henvist til, anmoder herom.

§ 37. Folketingsmedlemmer er alene bundet af deres overbevisning.

Stk. 2. Intet medlem af Folketinget kan uden dets samtykke tildales eller underkastes fængsling af nogen art, medmindre vedkommende er grebet på fersk gerning. For sine ytringer i Folketinget kan intet af dets medlemmer uden Folketingets samtykke drages til ansvar uden for Folketinget.

§ 38. Folketinget er ukrænkeligt. Enhver, der antaster dets sikkerhed eller frihed, kan straffes med den strengeste straf.

Stk. 2. Ingen må ved trusler om eller direkte ved boykot, afskedigelse, karriereforsinkelse eller lignende hindres i at deltage i offentlige valg. De nærmere regler herom fastlægges ved lov.

§ 39. Forslag til finanslov for det kommende finansår skal fremsættes for Folketinget senest 100 dage før finansårets begyndelse.

Stk. 2. Kan behandlingen af finanslovsforslaget for det kommende finansår ikke ventes tilendebragt inden finansårets begyndelse, skal forslag til en midlertidig bevillingslov fremsættes for Folketinget.

Stk. 3. Inden finansloven eller en midlertidig bevillingslov er vedtaget af Folketinget, må skatterne ikke opkræves.

Stk. 4. Ingen udgift må afholdes uden hjemmel i den af Folketinget vedtagne finanslov eller i en af Folketinget vedtaget tillægsbevillingslov eller midlertidig bevillingslov.

§ 40. Statsregnskabet skal fremlægges for Folketinget senest 6 måneder efter finansårets udløb.

Stk. 2. Folketinget vælger et antal statsrevisorer. Disse gennemgår det årlige statsregnskab og påser, at samtlige statens indtægter er opført deri, og at ingen udgift er afholdt uden hjemmel i finansloven eller anden bevillingslov. De kan kræve sig alle fornødne oplysninger og aktstykker meddelt. De nærmere regler for statsrevisorerens antal og virksomhed fastsættes ved lov.

Stk. 3. Statsregnskabet med statsrevisorernes bemærkninger forelægges Folketinget til beslutning.

§ 41. Den, der er indvalgt i Folketinget, har ved sin udtræden af Folketinget efter højst 8 år fra det første indvalg, krav på at kunne genoptage sin tidligere beskæftigelse eller en dertil svarende. Kravet kan gøres gældende mod den tidligere arbejdsgivers hovedorganisation. De nærmere bestemmelser herom fastsættes ved lov.

§ 42. Vælges et folketingsmedlem til medlem af et parlament, som har besluttende kompetence, og hvor hvervet som medlem er at betragte som en fuldtidsstilling, udtræder vedkommende af Folketinget.

Stk. 2. Vælges et medlem af et parlament, som har besluttende kompetence, og hvor hvervet som medlem er at betragte som en fuldtidsstilling, til Folketinget, kan vedkommende ikke indtræde i Folketinget, medmindre vedkommende udtræder af det pågældende parlament. Sker det ikke, indtræder stedfortræderen i stedet.

Stk. 3. Vælges et folketingsmedlem til borgmester, udtræder vedkommende af Folketinget.

Stk. 4. Vælges en borgmester til Folketinget, kan vedkommende ikke indtræde i Folketinget, medmindre vedkommende nedlægger sit hverv som borgmester. Sker det ikke, indtræder stedfortræderen i stedet.

§ 43. Udpeges et folketingsmedlem til minister, skal det pågældende folketingsmedlem tage orlov som folketingsmedlem. Orlovsperioden ophører, når vedkommende ophører med at være minister.

§ 44. Ved lov bestemmes, at Folketinget vælger en eller to personer, der ikke er medlemmer af Folketinget, til som Folketingets Ombudsmand at have indseende med den offentlige forvaltning.

§ 45. Der kan nedsættes kommissioner til undersøgelse af almen vigtige sager. Kommissionerne er berettigede til at fordrø skriftlige eller mundtlige oplysninger såvel af private som af offentlige myndigheder.

Stk. 2. Kommissionerne kan nedsættes af Folketinget, hvorefter valg af medlemmer til kommissioner sker efter forholdstal.

Stk. 3. Kommissionerne kan nedsættes af regeringen enten på baggrund fra påbud fra Folketinget eller af egen drift.

Stk. 4. De nærmere regler herom fastlægges ved lov.

Kapitel 7

§ 46. Når statsministeren skal udpeges, indkalder Folketingets formand repræsentanter for hver partigruppe i Folketinget med henblik på, at der kan udpeges en statsminister.

Stk. 2. Efter et nyvalg fungerer den afgående formand, hvis vedkommende er valgt til Folketinget igen, ellers aldersformanden, indtil et nyt præsidium er valgt.

§ 47. Ingen minister kan forblive i sit embede, efter at Folketinget har udtalt sin mistillid til vedkommende.

Stk. 2. Udtaler Folketinget sin mistillid til statsministeren eller regeringen som helhed, skal statsministeren og regeringen træde tilbage. Statsministeren kan dog også vælge at udskrive nyvalg.

Stk. 3. En regering, som har fået et mistillidsvotum, eller som har begæret sin afsked, fungerer, indtil en ny regering er udnævnt. Fungerende ministre kan i deres embede kun foretage sig, hvad der er fornødent til embedsforretningernes nødvendige førelse.

Stk. 4. Efter at udpegning af en statsministerkandidat har fundet sted, skal denne for at kunne tiltræde posten som statsminister for en regering godkendes af Folketinget.

§ 48. Ministrene i forening udgør ministerrådet. Statsministeren fører forsædet.

Stk. 2. I ministerrådet forhandles alle love og vigtige regeringsforanstaltninger.

Stk. 3. Ministrene er ansvarlige for regeringens førelse. Ministrene er forpligtede til over for Folketinget at sige sandheden og må ikke give urigtige eller vildledende oplysninger eller fortie oplysninger, der er relevante for en sags

fremstilling eller opklaring. Deres ansvarlighed bestemmes nærmere ved lov.

§ 49. I særdeles påtrængende tilfælde kan regeringen, når Folketinget ikke kan samles, udstede foreløbige love, der dog ikke må stride mod grundloven og altid straks efter Folketingets sammentræden skal forelægges dette til godkendelse eller forkastelse.

§ 50. Ministrene kan af Folketinget tiltales for deres embedsførelse. Domstolene dømmer i de anlagte sager mod ministrene for deres embedsførelse. Landsretterne med hver tre repræsentanter udgør første instans. Højesteret udgør anden instans.

Kapitel 8

§ 51. Retsplejen skal være adskilt fra forvaltningen. Regler herom fastsættes ved lov.

Stk. 2. Retsplejen skal foregå i offentlighed og mundtlighed, medmindre særlige forhold taler imod det.

Stk. 3. Enhver har ret til en retfærdig og offentlig rettergang inden for en rimelig frist. Enhver skal have mulighed for at blive rådgivet, forsvaret og repræsenteret.

Stk. 4. Der ydes retshjælp til dem, der ikke har tilstrækkelige midler, hvis en sådan hjælp er nødvendig for at sikre effektiv adgang til domstolsprøvelse.

Stk. 5. Enhver, der anklages for en lovovertrædelse, skal anses for uskyldig, indtil pågældendes skyld er bevist i overensstemmelse med loven.

Stk. 6. Straffens omfang skal stå i rimeligt forhold til overtrædelsen.

Stk. 7. Der kan ikke pålægges en strengere straf end den, der var gældende på det tidspunkt, da lovovertrædelsen blev begået, og hvis der efter, at en lovovertrædelse er begået, er fastsat en mildere straf, skal denne anvendes.

Stk. 8. Ingen kan retsforfølges eller straffes to gange for samme lovovertrædelse.

§ 52. Den dømmende magts udøvelse kan kun ordnes ved lov. Særdomstole med dømmende myndighed kan ikke nedsættes.

Stk. 2. Domstolene kan påkende ethvert spørgsmål om loves overensstemmelse med grundloven og forvaltningsmyndighedens grænser i forhold til vedtagne love. Den, der vil rejse sådant spørgsmål, kan dog ikke ved at bringe sa-

gen for domstolene unddrage sig fra foreløbig at efterkomme øvrighedens befaling.

Stk. 3. Påkendelse af spørgsmål om forvaltningsmyndighedens grænser kan ved lov henlægges til en eller flere forvaltningsdomstole, hvis afgørelser dog skal kunne prøves ved rigets øverste domstol. De nærmere regler herom fastsættes ved lov.

§ 53. Dommerne skal i deres udøvelse alene rette sig efter loven. De kan ikke afsættes uden ved dom. De kan ikke forflyttes mod deres ønske uden for de tilfælde, hvor en omordning af domstolene finder sted. Dog kan den dommer, der har fyldt sit 65. år, afskediges.

Stk. 2. Dommerne er uafhængige og skal sikres habilitet i enhver henseende. De må kun have bibeskæftigelse i henhold til lov.

Stk. 3. I strafferetsplejen skal lægdommere medvirke. Det fastsættes ved lov, i hvilke sager og under hvilke former denne medvirken skal finde sted, herunder i hvilke sager nævninge skal medvirke.

Kapitel 9

§ 54. Regeringen handler under ansvar over for Folketinget i internationale anliggender. Samtykke fra Folketinget er nødvendigt ved indgåelse af en forpligtelse, til hvis opfyldelse Folketingets medvirken er nødvendig, eller som i øvrigt er af større betydning, og ved opsigelse af en international overenskomst, som er indgået med Folketingets samtykke.

Stk. 2. Bortset fra forsvar mod væbnet angreb på riget eller danske styrker kan regeringen ikke uden Folketingets samtykke anvende militære magtmidler mod nogen fremmed stat. Foranstaltninger, som regeringen måtte træffe i medfør af denne bestemmelse, skal straks forelægges Folketinget. Er Folketinget ikke samlet, skal det omgående indkaldes til møde.

Stk. 3. Folketinget vælger af sin midte et udenrigspolitisk nævn, fra hvilket regeringen skal sikre sig tilslutning forud for enhver beslutning af større udenrigspolitisk rækkevidde. Nærmere regler om Det Udenrigspolitiske Nævn fastsættes ved lov.

§ 55. Kompetence, som efter denne grundlov tilkommer rigets myndigheder, kan ved lov overlades til internationale myndigheder, der er oprettet ved gensidig overenskomst med andre stater til fremme af international retsorden og

samarbejde. Kompetence kan kun overlades, når det er nødvendigt for at løse internationale problemer, og kun i det omfang det ved loven er præciseret, hvilke beføjelser og hvilke emner overladelserne omfatter, og inden for hvilke institutionelle rammer Folketinget og regeringen kan øve indflydelse på beslutninger i den internationale myndighed.

Stk. 2. Efter vedtagelse af sådanne lovforslag, som omhandler væsentlige samfundsmæssige spørgsmål, skal disse forelægges folketingsvælgerne til godkendelse eller forkastelse efter de for folkeafstemninger i § 33 fastsatte regler.

Stk. 3. Regeringen skal have Folketingets samtykke ved forhandlinger og afstemninger i en international myndighed om retsakter, der tilsigtes at få virkning i Danmark som love, og om andre beslutninger af større betydning.

Kapitel 10

§ 56. Danmark er politisk og administrativt opdelt i en statslig og en kommunal forvaltning.

Stk. 2. Den politiske styreform for den kommunale forvaltning bygger på folkestyre. Ved valg af kommunale råd kan der både opstilles kandidater, som er tilsluttet politiske partier, og kandidater, som ikke er tilsluttet politiske partier. Ved fordeling af mandater sker fordelingen forholdsmæssigt ud fra stemmetal.

Stk. 3. Opgaver, der kan løses i de kommunale forvaltninger, skal løses i disse forvaltninger under hensyntagen til sikring af faglig kvalitet, retssikkerhed og menneskerettigheder.

Stk. 4. De nærmere bestemmelser herom, herunder statens tilsyn med den kommunale forvaltning, og hvor mange niveauer og hvor mange enheder på de forskellige niveauer der skal være, fastsættes ved lov.

§ 57. Alle borgere, som er brugere af offentlige tilbud, har ret til i fællesskab og individuelt at have indflydelse herpå. De nærmere bestemmelser herom fastlægges ved lov.

§ 58. Lønmodtagere har i fællesskab og individuelt ret til at øve indflydelse på deres arbejdsvilkår og arbejdsforhold samt virksomhedens drift og har krav på at få den nødvendige information herom i god tid.

Stk. 2. Som en del af lønmodtagernes ret til at danne fagforeninger indgår også retten til at tage kollektive skridt, herunder strejke, for at forsvare deres interesser.

F. t. Danmarks Riges Grundlov

Stk. 3. De nærmere bestemmelser herom fastlægges ved lov.

Kapitel 11

§ 59. Kirkelige handlinger kan ikke have borgerlige retsvirkninger. Det kan ikke overlades religiøse samfund at udføre handlinger med retsvirkning på de borgerlige myndigheders vegne.

Kapitel 12

§ 60. Som en del af riget har Færøerne et selvstyre. De nærmere regler herfor og rækkevidden heraf fastsættes ved lov efter aftaler mellem de kompetente myndigheder.

Stk. 2. Ønsker Færøerne at træde ud af riget, kræver det alene en beslutning i Færøernes parlamentariske forsamling.

§ 61. Som en del af riget har Grønland et selvstyre. De nærmere regler herfor og rækkevidden heraf fastsættes ved lov efter aftaler mellem de kompetente myndigheder.

Stk. 2. Ønsker Grønland at træde ud af riget, kræver det alene en beslutning i Grønlands parlamentariske forsamling.

§ 62. Islandske statsborgere, der i medfør af loven om ophævelse af dansk-islandsk forbundslov m.m. nyder lige ret med danske statsborgere, bevarer de i grundloven hjemlede rettigheder, der er knyttede til dansk indfødsret.

Kapitel 13

§ 63. Monarken er landets statsoverhoved og optræder som sådan på Danmarks vegne efter retningslinjer fastlagt af Folketinget gennem lov og udøvet af regeringen.

Stk. 2. Tronen nedarves inden for kong Frederik IX og dronning Ingrid's efterslægt. Ved monarkens død overgår tronen til monarkens ældste søn eller datter.

Stk. 3. Hvis monarken straffes for en handling, der i almindeligt omdømme gør monarken uværdig til at varetage sit embede, eller hvis det ved dom fastslås, at monarken på grund af sindssygdom, herunder svær demens, eller hæmmet psykisk udvikling eller anden form for svækket helbred er ude af stand til at varetage sit embede, kan Folketinget beslutte, at monarken ikke kan forblive i sit embede. Bestemmelsen i 1. pkt. fin-

der tilsvarende anvendelse på en person, der ifølge arvefølgen kan blive monark.

Stk. 4. De nærmere regler vedrørende monarkiets og monarkens forhold, herunder aflønning, fastsættes ved lov.

§ 64. Er der ved tronledighed ingen tronfølger, udarbejder Folketinget to forslag, som skal til folkeafstemning blandt folketingsvælgerne.

Stk. 2. Et forslag, der indebærer indførelse af republik i Danmark og indeholder anvisninger om, hvordan republikken skal udformes, og hvordan valg af præsident skal foregå. Et andet forslag, der indebærer monarkiets bevarelse med en bestemt af Folketinget valgt monark, og som samtidig fastsætter den fremtidige arvefølge.

Stk. 3. Ved tronledighed, og inden en ny monark eller en præsident er valgt, jf. stk. 1, fungerer Folketingets formand som rigsforstander.

§ 65. Der må ikke i lovgivningen findes bestemmelser, der giver nogen forret på grund af adel, titel eller rang.

Stk. 2. Regeringen kan tildele ordener og hæderstitler efter retningslinjer fastlagt ved lov.

Kapitel 14

§ 66. Vedtager Folketinget et forslag til en ny grundlovsbestemmelse, som skal indføres i en paragraf A-bestemmelse i grundloven, jf. § 67, stk. 1, skal det inden for et halvt år efter den endelige vedtagelse forelægges folketingsvælgerne til godkendelse eller forkastelse ved direkte afstemning. De nærmere regler for denne afstemning fastsættes ved lov.

Stk. 2. Vedtager Folketinget et forslag til en ny grundlovsbestemmelse, som skal indføres i en paragraf B-bestemmelse i grundloven, jf. § 67, stk. 2, skal det forelægges et nyt Folketing efter afholdt folketingsvalg. Vedtages forslaget i uændret skikkelse af det efter valget følgende Folketing, er det grundlov.

§ 67. §§ 1-20, 23-25, 51-56, 66 og 67 er paragraf A-bestemmelser og kan ændres efter denne grundlovs § 66, stk. 1.

Stk. 2. §§ 21, 22, 26-50 og 57-65 er paragraf B-bestemmelser og kan ændres efter denne grundlovs § 66, stk. 2.

§ 68. Denne grundlov træder i kraft umiddelbart efter dens vedtagelse.

Bemærkninger til lovforslaget

Almindelige bemærkninger

Lovforslaget er en genfremsættelse af lovforslag nr. L 47, folketingsåret 2004-05, 1. samling (se Folketingstidende 2004-05, 1. samling, tillæg A side 1243 og 1298), som var en genfremsættelse af L 43 fra folketingsåret 2003-04 (se Folketingstidende 2003-04, forhandlingerne side 5671 og tillæg A side 1423 og 1478). L 47 nåede ikke at komme til førstebehandling i folketingsåret 2004-05, 1. samling. I forhold til L 43 skete der alene en mindre præcisering af bemærkningerne til lovforslagets § 23.

I forhold til L 47 er der i dette forslag foretaget en ændring i § 25, hvor formuleringen i de tidligere forslag »fast bopæl i riget« – svarende til formuleringen i den nugældende grundlov – ikke længere er medtaget. Det betyder, at alle, uanset hvor de bor, har stemmeret, hvis de har indfødsret og opfylder kravet med hensyn til valgretsalder. Næsten alle andre lande har i dag opgivet kravet om »fast bopæl i riget«. Det betyder, at borgerne har stemmeret, hvor de har indfødsret. Ikke mindst efter etableringen af broforbindelsen til Sverige er der ganske mange danskere, som har valgt at bosætte sig i Sverige, selv om de arbejder i Danmark, fordi det for mange er lige så nærliggende at bo i Malmø som at bo i Nordsjælland, når man arbejder i hovedstadsområdet. Endvidere er der foretaget en ny præcisering af bemærkningerne til § 23.

Den danske grundlov, der blev vedtaget i 1953, er den mest utidssvarende grundlov for et demokratisk land – en anakronisme på en række områder. Derfor er der mange argumenter for, at Danmark skal have en ny grundlov.

Valget står reelt mellem, om Danmark skal have en grundlov, hvor det er det skrevne ord, der gælder, eller en forfatning, hvor nogle elementer kan findes i grundloven, men hvor det meste ikke findes i grundloven, men findes i konventioner, som Danmark har tilsluttet sig, og i en række traditioner og fortolkninger m.v., som grundloven er suppleret med. Danmark kan godt undvære en skreven grundlov, hvor alle de centrale, grundlæggende regler findes, og nøjes med en

forfatning, som ikke findes som et sæt grundregler. Men det er et demokratisk problem, at det ikke er muligt at finde grundprincipperne for forfatningen ét sted: i en grundlov.

Den danske grundlov er fra 1953, men mere end to tredjedele af bestemmelserne i grundloven er stort set uændrede fra junigrundloven af 1849. Det betyder, at en række udtryk og formuleringer allerede i 1953 var utidssvarende og i flere tilfælde endda også formelt forkerte.

Dette forslag til lov om en ny grundlov skal ses i sammenhæng med beslutningsforslag nr. B 86 om nedsættelse af en grundlovskommission.

SF har fem gange tidligere fremsat forslag i Folketinget om nedsættelse af en grundlovskommission: den 10. februar 1995, den 7. november 1996, den 13. november 1998, den 30. oktober 2003 og den 22. oktober 2004.

Der er efter SF's opfattelse flere grunde til, at Danmark har brug for en ny grundlov, hvis vi fortsat mener, at de grundlæggende principper skal bygge på en grundlov:

For det første er menneskerettighederne, som er gengivet i grundloven, slet ikke tidssvarende i forhold til de menneskerettigheder, som Danmark gennem internationale konventioner har tilsluttet sig. Der er derfor behov for en udbygning af menneskerettighederne. Det gælder både en udbygning af de politiske frihedsrettigheder som f.eks. forbud mod dødsstraf og inhumane afhørings- og straffemetoder, indførelse af børnerettigheder, udbygning af ytringsfriheden, udbygning af de sociale rettigheder, f.eks. retten til arbejde, til en bolig, til sygdomsbehandling og til uddannelse m.v. Endvidere skal der foretages præciseringer og begrænsninger af de ejendomsretsbaserede rettigheder, dvs. den private ejendomsret og arbejdsgivernes ret til at lede og fordele arbejdet. Ejendomsretten skal f.eks. også ses i sammenhæng med en sikring af natur, miljø og kulturarv af hensyn til kommende generationer.

For det andet giver det stigende internationale samarbejde et klart behov for præciseringer i grundloven.

Det gælder primært med hensyn til beslutningsprocesserne omkring dansk udenrigspolitik og suverænitetsafgivelse i forbindelse med et mere forpligtende samarbejde i EU.

For det tredje er der i grundloven angivet en række demokratiske spilleregler, som hverken forekommer hensigtsmæssige eller tidssvarende. Der er i den forbindelse behov for, at magtens tredeling præciseres, så Højesterets position efter afgørelsen om Tvindsærloven formelt bliver fastslået i grundloven. Men der er også behov for præciseringer af det kommunale selvstyre, formen for parlamentarisme, forholdet mellem stat og kirke, monarkiets rolle m.v.

For det fjerde berettiger grundlovens alder i sig selv til, at paragrafferne bliver gennemset med henblik på modernisering. En grundlov skal naturligvis både sprogligt og indholdsmæssigt afspejle det samfund, som den er forfatning for.

En grundlov skal både afspejle de økonomiske, sociale og politiske forhold på det tidspunkt, hvor grundloven udformes, og angive, hvordan man ønsker de økonomiske, sociale og politiske forhold skal være, med andre ord: både hvordan samfundet ser ud, og hvordan man ønsker at samfundet skal udvikle sig.

1953-grundloven afspejler, at Danmark var (og er) et kapitalistisk samfund, der ideologisk bygger på den økonomiske liberalisme med visse træk af socialliberalisme og på det politiske liberale demokrati. Men en række paragraffer i grundloven er også levn fra fortiden, idet de bygger videre på tidligere grundlove.

En ny grundlov vil både afspejle de aktuelle økonomiske, sociale og politiske forhold og angive de retninger, efter hvilke vi ønsker at samfundet skal udvikle sig. Samtidig bør en ny grundlov renses for det, som alene er et levn fra fortiden, og som ingen relevans har i dag.

En ny grundlov vil naturligvis også være udtryk for et kompromis. Det gælder ikke mindst, når vi ved, at grundlovsændringer i Danmark ifølge den eksisterende grundlov kræver en vælgertilslutning på mindst 40 pct. af folketingsvælgerne.

Den nuværende grundlov bærer i mange henseender præg af, at mange af paragrafferne fra 1849 har overlevet. I alt optræder ordet »kongen« eller »kongens« 36 gange. I knap halvdelen af tilfældene betyder kongen regeringen. I de andre tilfælde betyder det kongen, men er uden betydning i dag eller udtrykker noget, der i dag ikke burde have grundlovsstatus.

Også detaljeringsgraden forekommer nogle steder påfaldende. Der er f.eks. megen omtale af statsrådet, men ikke af regeringsmøder. Dette er utidssvarende,

når man tager i betragtning, hvad statsrådet reelt betyder i forhold til regeringsmøder.

Levn fra fortiden er også bestemmelserne i grundloven om, at straf og understøttelse kan medføre tab af valgret.

Det forekommer også utidssvarende, hvad der er medtaget i grundloven, i forhold til, hvad der ikke er medtaget. Det er f.eks. ikke rimeligt i dag at omtale tjenestemændenes vilkår så detaljeret, når f.eks. andre ansattes vilkår ikke omtales.

At kirkens forhold omtales på linje med kommunernes forhold, forekommer heller ikke tidssvarende og rimeligt i forhold til den aktuelle virkelighed. Der er brug for en større præcisering af bestemmelserne for det kommunale selvstyre.

Endelig er det utidssvarende, at grundloven slet ikke nævner de politiske partier. Grundlovens formuleringer om folketingsvalg og Folketingets arbejde er på det punkt formuleret, som om vi fortsat lever i 1800-tallet, inden man kendte noget til politiske partier. Andre landes grundlove er også på det punkt mere tidssvarende, idet partierne oftest omtales i grundloven.

Men det er naturligvis ikke primært disse utidssvarende bestemmelser, som berettiger til ændringer af grundloven. De væsentligste årsager til behovet for ændringerne er politiske.

Der er først og fremmest behov for, at menneskerettighederne bliver udbygget, både de politiske frihedsrettigheder og de sociale rettigheder. Af forslaget fremgår også, at den eneste pligtbestemmelse i den nuværende grundlov, værnepligten, foreslås afskaffet. Af hensyn til kommende generationer skal naturen og miljøet også sikres mod overgreb. Det kommunale selvstyre skal nærmere bestemmes. Retten til indflydelse for ansatte og brugere skal sikres. Der er brug for præciseringer i forbindelse med Danmarks deltagelse i internationalt samarbejde, specielt EU. Det folkelige engagement og deltagelse i de politiske beslutninger skal forbedres, bl.a. ved flere folkeafstemninger. Magtens tredeling, herunder domstolenes uafhængighed, skal markeres endnu tydeligere. Folketinget og regeringen skal styrkes som henholdsvis lovgivende og udøvende magt. Fundamentale retsprincipper skal fastslås, samtidig med at domstolenes uafhængighed yderligere understreges. Parlamentariske kommissioner, undersøgelseskommissioner og rigsretten skal også inddrages i drøftelserne. Monarkiet skal også formelt helt fritages for politiske funktioner. Færøernes og Grønlands status og selvstyre inden for riget skal understreges. Endelig skal der ske en adskillelse mellem stat og kirke.

Det er i sig selv et argument for en ny grundlov, at vi i høj grad må ty til internationale konventioner, hvis vi skal finde ud af, hvilke menneskerettigheder og retsprincipper vi er beskyttet af. Det bliver i særlig grad udpræget, hvis erklæringen Den Europæiske Unions Charter om Grundlæggende Rettigheder bliver en del af en kommende EU-traktat, som også gælder for Danmark. Det skyldes, at erklæringen både rummer de menneskerettigheder og retsprincipper, som allerede er gældende i henhold til den europæiske menneskerettighedskonvention, og en række andre menneskerettigheder og retsprincipper, der ikke er indeholdt i denne konvention, men er meget relevante i dag. Herefter vil grundloven kun indeholde en meget lille del af vore menneskerettigheder og grundlæggende retsprincipper. Det vil først og fremmest være i EU-charteret, Den Europæiske Unions Charter om Grundlæggende Rettigheder, vi skal finde de menneskerettigheder og retsprincipper, som danskerne er omfattet af, ikke i grundloven.

Hvis man samtidig ser på andre landes grundlove, er det slående, hvor utidssvarende den danske er – en anakronisme på en række områder. Hvis vi tager en sammenligning med nogle af de lande, der kulturelt, politisk og forfatningsmæssigt står os nærmest, f.eks. de nordiske lande, er forskellen slående. Det skyldes selvfølgelig, at de har ændret deres grundlove flere gange i løbet af de seneste 50 år.

På samme måde er grundlovene for de østeuropæiske lande mere tidssvarende, hvilket bl.a. hænger sammen med, at de skulle udarbejde frie forfatninger i 1990'erne og derfor kunne hente inspiration mange steder fra, hvor man i forvejen havde tidssvarende grundlove.

Det er meget svært at ændre den danske grundlov. Der er ingen grundlov for et demokratisk land, der er så svær at ændre som den danske.

Den nuværende grundlovsbestemmelse kræver: 1. Vedtagelse af en ny grundlov i Folketinget, 2. Folketingsvalg, 3. Vedtagelse af en ny grundlov igen i Folketinget efter nyvalg. 4. Folkeafstemning, hvor mindst 40 pct. af vælgerne skal stemme ja til den nye grundlov.

Der er ikke noget andet demokratisk land, hvor det er så svært. I de fleste lande gennemføres grundlovsændringer i parlamentet ved kvalificeret flertal eller ved simpelt flertal eller ved vedtagelser i to samlinger efter afholdt valg. Enkelte lande anvender også folkeafstemninger i særlige situationer.

De strenge krav, der skal opfyldes ved grundlovsændringer i Danmark, afbødes dog af, at formulerin-

gerne i grundloven er forholdsvis generelle, og at grundloven ikke er omfattende og på de fleste områder ikke er detaljeret, samt – og ikke mindst – at grundloven kan tolkes og er blevet det.

Men i modsætning til egentlige grundlovsændringer bliver sådanne forfatningsændringer ikke vedtaget efter en forudgående grundig diskussion, sådan som det er tilfældet, når det drejer sig om ændringer af grundloven.

Hvis vi ønsker en mere detaljeret grundlov, som også omfatter noget af det, der i dag alene er forfatningsmæssige traditioner, kunne det tale for en skellen mellem paragraf A-bestemmelser og paragraf B-bestemmelser i grundloven.

De paragraffer, der er A-bestemmelser, er de vigtigste og mest fundamentale for folket og det danske samfund. Det er de bestemmelser, der udledes af, at »al offentlig magt udgår fra folket«, f.eks. de fundamentale menneskerettigheder. Derfor skal de kun kunne ændres gennem folkeafstemning, hvor det må være flertallet, der er afgørende, dvs. ikke noget krav om kvalificeret flertal på 40 pct. eller et andet tal.

De paragraffer, der er B-bestemmelser, er de mindre vigtige bestemmelser. Det er f.eks. regler for lovgivningsprocessen og nogle af de bestemmelser, der mere har karakter af henstillinger. De skal derfor lettere kunne ændres ved en vedtagelse i Folketinget før og efter et mellemliggende folketingsvalg.

Den nuværende grundlovs opbygning svarer helt til opbygningen af de tidligere grundlove. Først anføres principperne om magtdelingen, dernæst monarkiets – i praksis i en række tilfælde regeringens – beføjelser, bestemmelserne om valgret og valgbarhed til Folketinget, lovgivningsprocessen og Folketingets arbejde i det hele taget, rigsretten og domstolene. Endelig følger så menneskerettighederne. Til allersidst kommer revisionsparagraffen § 88.

Opbygningen af grundlovens paragraffer var logisk i 1849, fordi 1849-grundloven først og fremmest var kongens delegering af noget af magten i henhold til princippet om magtdelingen. Menneskerettigheder kom til sidst i 1849-grundloven, hvilket er blevet gentaget i de senere revisioner, også i 1953-grundloven. Hvis opbygningen af grundloven skal være logisk i dag, skal menneskerettighederne nævnes først, fordi en grundlov i dag må tage udgangspunkt i folket. Næsten alle nyere grundlove eller grundlove, der har været udsat for større revisioner de senere år, indledes da også med menneskerettighederne.

*Bemærkninger til lovforslagets enkelte bestemmelser**Til § 1*

Svarer til den nuværende § 1, idet der er sket en udbygning med understregning af, at Danmark er en selvstændig stat, hvis styreform er folkestyre og bygger på retssikkerhed.

Til § 2

Er en udbygning af den nuværende § 3 med en understregning af, hvor magten udgår fra, og hvordan den er delegeret, samt en sproglig tilretning med fjernelse af kongen, hvor det betyder regeringen.

Det er selvfølgelig Folketinget, der er den afgørende instans som lovgivende magt, da det er Folketinget, der vedtager lovene, men regeringen vil fortsat kunne fremsætte lovforslag, jf. § 30, ligesom regeringen skal medvirke til, at lovene efter vedtagelse i Folketinget får »lovskraft« i form af stadfæstelse og kundgørelse, jf. § 33.

Til § 3

Bestemmelsen er ny. Tilsvarende bestemmelser findes i en række konventioner og traktater, som Danmark har tilsluttet sig, og i en række andre landes grundlove. Forbud mod dødsstraf kom reelt til at gælde i Danmark med Amsterdamtraktaten. I EU-charteret om grundlæggende rettigheder er der også forbud mod dødsstraf og en formulering om, at ethvert menneske har ret til livet. Lignende bestemmelser findes i den svenske, den finske og den islandske grundlov.

En formulering om, at »ethvert menneske har ret til livet« findes i andre grundlove og også i EU-charteret. Det er en markering af, at ethvert menneske er dyrebart og skal beskyttes, og det leder naturligt over i bestemmelsen om, at dødsstraf ikke må forekomme. Derimod er det ikke tænkt, at bestemmelsen skal betyde nogen indskrænkning overhovedet i retten til fri abort, da fostre ikke er omfattet af bestemmelsen.

Til § 4

Bestemmelsen er ny. Den indebærer, at enhver er generelt beskyttet imod tortur og umenneskelig og nedværdigende behandling. Det gælder ikke mindst i forbindelse med efterforskning, afhøring og straf. Det betyder også, at ingen må udsættes for tortur eller for medicinsk påvirkning i forsøg på at fremtvinge eller forhindre tilkendegivelser. Bestemmelser af lignende art findes i internationale konventioner, som Danmark har tilsluttet sig, herunder EU-charteret, og i en lang række andre landes grundlove, f.eks. den svenske, den

islandske, den finske, den tjekkiske og den spanske grundlov.

Til § 5

Bestemmelsen er ny. Men der findes lignende bestemmelser i andre grundlove og i EU-charteret.

Til § 6

Bestemmelsen er ny. Lignende bestemmelser findes dog allerede i internationale konventioner, som Danmark har tilsluttet sig, f.eks. i FN's erklæring om borgerlige og sociale rettigheder og i EU-charteret. Ligesom den findes i andre landes grundlove, f.eks. Islands grundlov, hvor den har en sådan karakter, at borgere kan påberåbe sig bestemmelsen i forbindelse med retssager om forskelsbehandling, hvilket også skal være meningen med en dansk bestemmelse.

Til § 7

Bestemmelsen er en meget kraftig udbygning af den nuværende bestemmelse i § 70, hvor der kun tales om religion og afstamning. Men en række af de konventioner, som Danmark har tilsluttet sig, går langt videre, f.eks. FN-konventioner og den europæiske menneskerettighedskonvention samt EU-charteret. Det samme gælder bestemmelser i en række andre landes grundlove, f.eks. de nordiske landes.

Til § 8

Den personlige frihed er en af de helt centrale bestemmelser i en grundlov. Bestemmelsen findes i grundlovens § 71 og bygger på de principper, der allerede blev formuleret i 1849-grundloven, idet der dog skete en betydelig udbygning i 1953.

Når betydningen af § 71 i dag fremhæves, er det især stk. 1, der gengives, mens der er en tilbøjelighed til at glemme stk. 2, selv om denne bestemmelse reelt giver mange muligheder for at gribe ind over for den personlige frihed, når det blot sker ved lov – et indgreb, der i mange tilfælde er overladt til en forvaltningsmyndighed.

Den foreslåede bestemmelse er en udbygning med præciseringer og afgrænsninger ved, at den nævner varetægtsfængsling og isolationsfængsling som eksempler.

Eksemplificeringen i den nuværende § 71, stk. 1, forekommer ikke nødvendig, da der samtidig er en anden bestemmelse i grundloven, der forbyder diskrimination. Hvis eksemplificeringen i stk. 1 fortsat skal være der, skal der under alle omstændigheder ske en udvidelse.

Til § 9

Bestemmelsen er ny og indebærer, at der kan sættes grænser for offentlige myndigheders registrering af personoplysninger, herunder efterretningsvæsenets registreringer.

Til § 10

Ifølge grundlovens § 72 er boligen ukrænkelig. Men det er noget uklart, hvilken beskyttelse der egentlig ligger i paragraffen, idet paragraffen også giver mulighed for begrænsninger af ukrænkeligheden, blot det sker ved lov.

Derfor skal der ske en uddybning af bestemmelserne i forhold til, hvornår husfreden, brevhemmeligheden m.v. må krænkes ved en retskendelse.

Til § 11

Formuleringen i den nuværende § 77 giver sikkerhed mod forhåndscensur. Men paragraffen giver ikke nogen sikring imod, at der ved lov gennemføres begrænsninger af ytringsfriheden i form af efterfølgende kontrol og sanktioner.

Både FN's konvention om borgerlige og politiske rettigheder og den europæiske menneskerettighedskonvention giver derimod en vis sikkerhed mod indholdsmæssige begrænsninger af ytringsfriheden. Det samme gælder EU-charteret.

Domme ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har da også vist, at man her tolker ytringsfriheden mere vidtgående, end hvad der har været praksis ved danske domstole, som tidligere primært tog udgangspunkt i grundloven og danske love. Men på baggrund af domme ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har danske domstole rettet deres senere kendelser ind herefter.

Formuleringen i grundloven giver heller ingen sikkerhed for, at borgerne kan modtage de informationer, de ønsker, idet formuleringen alene går på ytringsfrihed, ikke på ret til informationer, f.eks. offentlighed i forvaltningen.

Til trods for at ytringsfriheden i § 77 er formuleret meget absolut, findes der i lovgivningen mange indskrænkninger i ytringsfriheden, hvilket er i orden, blot der ikke er tale om forhåndscensur. Derfor ønskes en begrænsning af, hvornår indskrænkning må finde sted.

Begrænsninger skal kun kunne ske, når helt særlige hensyn gør sig gældende. Det gælder hensynet til den nationale sikkerhed, offentlig tryghed, forebyggelse mod forbrydelse, beskyttelse af sundheden, andres rettigheder, forhindring af udspreddelse af fortrolige

oplysninger og endelig hensynet til domsmagtens autoritet og upartiskhed.

Også borgernes ret til aktindsigt i den offentlige forvaltning skal sikres gennem en grundlovsbestemmelse og kan naturligt også formuleres i sammenhæng med paragraffen om ytringsfrihed og informationsret.

Grundlovssikringen af offentlighed i forvaltningen skal både gælde den statslige og den kommunale forvaltning samt de »halvoffentlige« foretagender som Kommunernes Landsforening, mellemkommunale selskaber, Post Danmark m.v.

Til § 12

Bestemmelsen er en udbygning af den eksisterende bestemmelse i § 78.

Til § 13

Alene sproglige ændringer.

Til § 14

Den nuværende grundlovs § 67 handler alene om religionsfrihed. Den foreslåede bestemmelse betyder også religionslighed.

Derudover indebærer bestemmelsen også en generel ret til at tænke frit, altså ikke kun religionsfrihed, men også frihed i alle samvittighedsspørgsmål, dvs. trosfrihed

Religionsfriheden skal selvfølgelig beskyttes, men der kan under religionsfrihedens dække foregå noget, der modarbejder andre fundamentale frihedsrettigheder. Inden for visse religiøse samfund kan der være en åndelig tvang, der strider mod elementære frihedsrettigheder. Den frie udmeldelsesret lyder som en selvfølgelighed, men er ikke gældende overalt. Religionsfriheden er fundamental, men den kan udøves på en sådan måde, at det går ud over andres frihed, hvilket grundloven også skal tage højde for.

Til § 15

Bestemmelsen er med sproglige ændringer videreført fra den nuværende § 74.

Til § 16

Når man tager i betragtning, hvor mange bestemmelser om børns rettigheder og statens forpligtelser over for børn der er vedtaget i internationalt regi, og som Danmark har tilsluttet sig, er det logisk, at der skal en bestemmelse om børns rettigheder ind i en ny grundlov.

Bestemmelser findes i dag bl.a. i FN's konvention om barnets rettigheder og i EU-charteret. Ligesom der

er bestemmelser i andre landes grundlove om børns rettigheder, f.eks. Finlands.

Bestemmelsen i stk. 3 giver børn ret til regelmæssig kontakt med begge deres forældre, hvilket er møntet på skilsmissebørn og børn af enlige forældre, hvor den ene af forældrene aldrig eller i hvert fald ikke efter fødslen har stået i forhold til den af forældrene, der har forældremyndigheden.

Til § 17

Bestemmelsen er ny og er en fremhævelse af konventioner, som Danmark har tilsluttet sig på området.

Til § 18

Det forekommer ikke rimeligt, at retten til uddannelse begrænser sig til den undervisningspligtige alder, jf. § 76, når man tager i betragtning, hvilken vægt vi i dag lægger på uddannelse i øvrigt.

Andre lande er da også gået videre, sådan at der ikke alene fokuseres på den undervisningspligtige alder, jf. den svenske og den finske grundlov. Tilsvarende findes der bestemmelser i EU-charteret.

I forslaget til ny bestemmelse er 5 år valgt ud fra, at alle skal have mulighed for at få en uddannelse, der i længde svarer til en faglig uddannelse, og at få en vis efteruddannelse derudover. Det betyder, at ufaglærte til enhver tid kan gøre krav gældende om en voksenuddannelse, som kan bringe vedkommende på faglært niveau. Det betyder også, at mennesker, der ikke har trukket på uddannelseskontoen, da de var unge, har en ret hertil, når de bliver voksne, på mindst samme gunstige vilkår, f.eks. ikke brugerbetaling på voksenuddannelse, der er gratis som ungdomsuddannelse. Men det kræver naturligvis en nærmere afgrænsning i den almindelige lovgivning af, hvad det er for uddannelser, der giver adgang til gratis undervisning.

Til § 19

Den nuværende grundlovsbestemmelse giver ikke nogen ret til arbejde. Det er højst en hensigtsserklæring.

I nogle andre lande har der været forsøg på at formulere en ret til arbejde, der i højere grad end i den danske formulering søger at sikre en egentlig ret, f.eks. i den norske, den svenske, den belgiske, den finske, den franske, den hollandske, den polske, den portugisiske, den spanske og den tjekkiske grundlov, uden at det dog har været nogen garanti for arbejde i praksis. Men der ligger et klart signal i bestemmelserne.

Tankegangen i bestemmelsen om »sunde, sikre og værdige arbejdsforhold« er hentet i EU-charteret.

Til § 20

Hvis det offentliges forpligtelse blev begrænset til det, der direkte kan udledes af den nuværende § 75, stk. 2, ville mange mennesker blive betydelig dårligere stillet end i dag. Der er ikke noget i § 75, stk. 2, til hinder for, at forsørgerpligten også omfatter børn over 18 år og forældre.

Afgrænsningen i den foreslåede bestemmelse indebærer, at forsørgerforpligtelsen kun omfatter børn under 18 år.

Til § 21

Bestemmelsen er ny. Sundhedsområdet er et eksempel på, hvor vanskeligt det kan være at lave en grundlovsbestemmelse med konkret indhold. Det er et spørgsmål om, i hvilket omfang borgerne skal kunne gøre krav gældende over for det offentlige. Uanset vanskelighederne ved at angive nogle præcise rettigheder med hensyn til sundhed og sygdomsbehandling er det relevant at få en bestemmelse ind i grundloven, som det også allerede er tilfældet i en række andre landes grundlove i form af meget generelle formuleringer: Finland, hvor der tales om, at det offentlige skal sikre et tilstrækkeligt social- og sundhedsvæsen og fremme befolkningens sundhed, Belgien, hvor der tales om beskyttelse af sundheden, Holland, hvor det fremhæves, at der skal træffes foranstaltninger til fremme af befolkningens sundhed. Lignende formuleringer findes i Frankrigs, Grækenlands, og Polens grundlove, mens formuleringerne er mere præcise og kontante i Italiens, Portugals, Spaniens, Estlands og Tjekkiet grundlove, hvor der er tale om rettigheder. Men uanset om der er tale om den ene eller den anden formulering, er det formentlig hverken realistisk eller hensigtsmæssigt at indføre en egentlig *ret* til behandling efter et bestemt tids forløb. Også i EU-charteret findes der en bestemmelse.

Til § 22

I nogle grundlove, f.eks. den svenske, fremhæves boligen som noget, borgere skal sikres, uden at det dog er en absolut ret. Men det vil formentlig ikke være muligt at fastlægge præcise rettigheder i en grundlov. Det må ske i en konkret lovgivning.

Til § 23

I grundlovens § 73 slås ejendomsrettens ukrænkelighed fast. Men helt præcis er bestemmelsen ikke. Derfor vil det være rigtigt at præcisere indholdet i paragraffen noget mere. Der er f.eks. behov for en præcisering af, hvornår begrebet »almenvellet« skal kun-

ne påberåbes, og der er behov for en præcisering af, hvad ejendomsretten ikke må bruges til.

I praksis tolkes den nuværende § 73 sådan, at ukrænkeligheden er begrænset, når det gælder den enkelte borgers private ejendom, f.eks. boligen. Hvis almenvellet kræver, at der skal gå en motorvej gennem et bestemt område, er der ingen »ukrænkelighed« tilbage. Konkrete ekspropriationssager efterlader heller ikke det indtryk, at den private ejendom er særlig beskyttet med grundlovens § 73.

Der kan i dag eksproprieres med henvisning til almenvellet, når en kirkegård skal udvides, når en skole eller en anden offentlig institution skal bygges, når kommunen skal foretage udlægninger til bolig- og industriområder, eller når en motorvej skal bygges. Her er der ingen begrænsninger med hensyn til, hvad almenvellet kan kræve. Derimod kan der ikke henvises til almenvellet, hvis man ønsker en samfundsøvertagelse af en virksomhed med mange arbejdspladser, som ellers er på vej til at blive flyttet til udlandet.

»Rimelig erstatning« svarer til bestemmelsen i EU-charteret og vil kunne betyde en ændret retspraksis i forhold til det, vi kender i dag, hvor den nugældende grundlovs § 73 anvender begrebet »fuldstændig erstatning«.

Når vi taler om ejendomsret, er det vigtigt ikke kun at tænke på privat ejendomsret, men også på kollektiv ejendomsret og intellektuel ejendomsret.

Det er yderligere vigtigt i forbindelse med reguleringer af ejendomsretten at sikre naturgrundlaget, miljøet og kulturarven

Det er også vigtigt at forhindre, at den private ejendomsret bruges til spekulation med henblik på at få hurtige gevinster, at samfundet inddrager samfundsskabte værdier, og at værdier, som er skabt ved fælles indsats i f.eks. en virksomhed, og som i dag tilfalder dem, der har ejendomsretten, kan tilfalde alle medarbejdere i fællesskab i form af kollektiv ejendomsret. De kan også tilfalde alle lønmodtagere kollektivt eller hele samfundet, dvs. en eller anden form for økonomisk demokrati.

På den måde sikres først og fremmest den enkelte borgers ret til bolig, forbrugsgoder m.v. Det er den form for ejendomsret, det specielt er vigtigt at beskytte. Men også her kan det fra samfundets side være nødvendigt at gribe regulerende ind eller foretage ekspropriation af hensyn til fællesskabets behov eller naturen.

Den intellektuelle ejendomsret omfatter bl.a. opavsret i form af de bøger, forfatterne skriver, og de plader, musikerne indspiller. Men da beskyttelsen af intellektuel ejendomsret skal ske ved lov, skal den

også reguleres af staten ved, at der tages samfundsmæssige hensyn, der samtidig sikrer fri forskning og anvendelse af forskningen. Med forslaget stiles der ikke mod et stærkere beskyttelsesniveau end det, der er gældende i dansk lov.

Til § 24

Da grundlaget for menneskerettighederne blev lagt for over 200 år siden, var det ud fra ønsket om at sikre menneskenes rettigheder over for staten (kongen, den udøvende magt). Der er fortsat brug for en sådan sikring over for staten (det offentlige).

Men menneskene har ikke kun behov for sikring af deres egne rettigheder. Menneskene – ikke mindst kommende generationer – har også brug for, at naturen og dens mangfoldighed sikres. Ligesom menneskene skal sikres mod overgreb fra staten og andre mennesker, skal naturen også sikres mod sådanne overgreb, så menneskene har en mangfoldig natur at leve i. Det er vigtigt, at der i grundloven er bestemmelser, som angiver grænser for, hvilken brug – udnyttelse – af naturen og naturforekomsterne der er acceptabel, f.eks. i forbindelse med skovfældning, grusgravning, dyrkning af markerne m.v. Der er tale om en beskyttelse mod, at naturgrundlaget ødelægges. Almindelig anvendelse af naturen er således ikke omfattet. Der er således brug for en ny paragraf i grundloven, på samme måde som der findes paragraffer i andre landes grundlove om lignende forhold, f.eks. Belgiens, Finlands, Norges, Tjekkiet og Tysklands.

På tilsvarende måde kan det, som det f.eks. sker i den norske og den finske grundlov, være berettiget at beskytte kulturarven.

Til § 25

Som det fremgår af den nuværende grundlovs § 29, stk. 2, skal en ændring af valgretsalderen efter vedtagelse af Folketinget godkendes ved en folkeafstemning. Det forekommer ikke nødvendigt, da en ændring – det vil i praksis sige nedsættelse – af valgretsalderen alene vil være en udvidelse af demokratiet til andre.

Kravet til valgharheden er i dag det samme, som gælder for valgretten, med den lille begrænsning, som ligger i, at den pågældende ikke må være straffet for handlinger, der i almindeligt omdømme gør den pågældende uværdig til at sidde i Folketinget.

Valgretsalderen til kommunale valg svarer til valgretten til Folketinget. Ellers kan valgretten ved kommunale valg godt være anderledes, hvilket også er tilfældet, idet ikkestatsborgere godt kan stemme, blot de har boet i Danmark i 3 år.

Med den foreslåede bestemmelse foreslås, at valgets alder og valgret i øvrigt til kommunale valg som minimum skal være som ved valgret til folketingsvalg. Men de bør også kunne være mere vidtgående. Ligesom det foreslås, at valgets alderen kan være lavere end valgbarhedsalderen, hvis valgbarhedsalderen er den samme som myndighedsalderen.

Det vil f.eks. gøre det muligt at have 15, 16 eller 17 års valgret ved kommunale valg, selv om der er 18 års valgret ved folketingsvalg, sådan som vi kender det i en del tyske delstater.

Med formuleringen er der også skabt mulighed for, at valgets alderen kan sættes ned til f.eks. 15, 16 eller 17 år, selv om valgbarhedsalderen fortsat er 18 år, svarende til myndighedsalderen. Herefter ville argumentet om, at man ikke kan sætte valgets alderen ned, fordi man ikke bør være valgbar, før man er myndig, ikke længere eksistere.

Når der i stk. 4 og 5 anvendes udtrykket »straffes« og ikke den nuværende formulering, »er straffet«, indebærer det, at der alene refereres til en lovovertrædelse, der fører til straf efter, at vedkommende er valgt. Hvis en person har begået en lovovertrædelse og er blevet straffet herfor samt har udstået straffen, er det udelukkende vælgernes afgørelse, om vedkommende skal vælges. Valgbarheden skal derfor ikke prøves i disse tilfælde. Vælgernes afgørelse er endelig, idet vælgerne må forventes at kende til lovovertrædelsen og straffen.

Ifølge den nye bestemmelse er det i øvrigt ikke muligt at foretage indskrænkninger i valgretten, jf. den nuværende § 29, stk. 1.

Endelig indebærer paragraffen, at den nuværende grundlovs krav om »fast bopæl i riget« bortfalder, jf. i øvrigt 2. afsnit i de almindelige bemærkninger.

Til § 26

Muligheden for folkeafstemninger findes kun i begrænset omfang i den danske grundlov og er først og fremmest indført i et forsøg på at sikre, at udviklingen ikke går for hurtigt. Det gælder i forbindelse med grundlovsændringer, suverænitetsafgivelse, mindretalsbeskyttelse for en tredjedel af Folketinget og valgets alderens nedsættelse.

Den foreslåede bestemmelse sikrer, at der er mulighed for at skabe grundlag for en folkeafstemning på et folkeligt initiativ, hvis der står en del mennesker bag anmodningen, samt at der er spørgsmål, som ikke kan komme til folkeafstemning.

Når der er begrænsninger i, hvad der kan sendes til folkeafstemning, skyldes det, at der er spørgsmål af så fundamental betydning, at de kun kan ændres efter en

grundlovsprocedure, fordi de er grundlovssikrede. Det gælder menneskerettighederne. Der er også spørgsmål, som kan krænke andre mennesker, og som derfor heller ikke er egnede til at sende til folkeafstemning. Endelig er der spørgsmål, som hvis de blev genstand for folkeafstemning, kunne skabe problemer for det repræsentative demokratis måde at fungere på. Erfaringerne med folkeafstemninger i Californien viser også, at sådanne begrænsninger er hensigtsmæssige.

Til § 27

Kun sproglige ændringer.

Til § 28

En sammenskrivning af de nuværende §§ 35, 36, 37, 39, 40, 48, 49, 50 og 58 og med enkelte ændringer.

Nyformuleringerne indebærer, at folketingsåret indledes i september, dvs. en måned førend i dag. Det betyder, at folketingsarbejdet i praksis kan strække sig over en længere periode end i dag. Den nuværende arbejdsform har sine rødder helt tilbage i 1800-tallet, hvor der var langt mindre at lovgive om, og hvor der også skulle tages hensyn til landbrugssamfundets årsrytme. Folketinget skulle helst ikke holde møder, når bønderne var fuldt optaget af arbejdet på markerne. Derfor indledes folketingsåret med møder i oktober og slutter reelt i juni. Arbejdet i form af møder i Folketinget skal ifølge traditionen være slut inden grundlovsdag, den 5. juni. Selvfølgelig foregår der en masse politisk arbejde, selv om der ikke er møder i Folketingssalen, men folketingsarbejdet ville givetvis blive præget af højere kvalitet, hvis den periode, hvor Folketinget holder møder, blev længere.

Af den foreslåede bestemmelse fremgår også, at Folketinget nedsætter udvalg, og at disse sammensættes efter forholdstal, samtidig med at det fremgår, at der er noget, der hedder partier, hvilket ikke er tilfældet i den nuværende grundlov.

Til § 29

Uændret.

Til § 30

Visse mindre justeringer i forhold til den nuværende § 31, samtidig med at de politiske partier nævnes, idet der samtidig foreslås, at der skal være offentlighed om partiernes og kandidaternes regnskaber.

Til § 31

Visse mindre ændringer af §§ 21 og 41, idet dog proceduren i forbindelse med lovbehandlingen er ændret, så praksis med høring grundlovsfæstes. Det sam-

me gælder den bestemmelse i Folketingets forretningsorden, som SF fik gennemført i 2000, og som indebærer, at der skal gå 30 dage fra et lovforslags fremsættelse til dets vedtagelse.

Til § 32

Med udgangspunkt i de eksisterende §§ 43, 44 og 53 er der sket en understregning af principper for lovgivningen.

De tre behandlinger, som kræves for, at et lovforslag kan vedtages, sikrer en vis lovkvalitet. Men det er langt fra tilstrækkeligt. Derfor er der i Folketingets forretningsorden fastsat en række bestemmelser, f.eks. om, hvor lang tid der skal gå fra fremsættelse til vedtagelse, og der er derudover aftalt en række spilleregler, f.eks. om, at lovforslag skal sendes i høring.

Det vil være rimeligt, at der i grundloven bliver indføjet en bestemmelse, der forhindrer, at love, som indebærer en straf eller sanktion, kan indføres med tilbagevirkende kraft, medmindre det også var lov, da handlingen fandt sted, sådan som det også findes i nogle landes grundlove.

I flere landes grundlove, f.eks. Norges, findes der bestemmelser, der på en eller anden måde sikrer mod love med tilbagevirkende kraft.

Det må være oplagt, at bestemmelser i straffeloven ikke må have tilbagevirkende kraft, hvis der er tale om, at straffen er blevet øget efter, at lovovertrædelser er sket.

Det må også være relevant at få en bestemmelse ind i grundloven, hvor det bliver fastslået, at lovgivningen ikke må have karakter af særlove, hvor bestemte retssubjekter specifikt nævnes, mens andre tilsvarende ikke er omfattet, og hvor de pågældende fratages rettigheder, sådan som det skete med Tvindsærloven. Derimod vil love, hvor nogle afgrænsede grupper får særlige indrømmelser, ikke være udelukket.

Samtidig foreslås en ny procedure for indfødsret svarende til, hvad der er gældende i de fleste lande, hvor indfødsret i henhold til lov tildeles af en forvaltningsmyndighed, og hvor kriterierne for indfødsret er fastlagt ved lov.

Til § 33

Med enkelte justeringer affødt af andre ændringer svarer det til den nuværende § 42.

Til § 34

I konsekvens af, at monarkiet skal apolitiseres, skal monarken naturligvis ikke længere underskrive vedtagne love, sådan som det ifølge grundlovens § 22 er tilfældet i dag.

Til § 35

Spørgsmålet om opløsningsretten er bl.a. et spørgsmål om magtrelationerne mellem den lovgivende magt, Folketinget, og den udøvende magt, regeringen.

Et tilbagevendende tema i grundlovsdiskussioner har været afskaffelse af opløsningsretten og indførelse af faste valgperioder, sådan som vi kender det i Norge.

I stedet for at indføre faste valgperioder kunne man afskaffe statsministerens opløsningsret, medmindre der er tale om vedtagelse af en direkte mistillidserklæring til regeringen eller statsministeren. Derudover skal Folketinget have ret til at opløse sig selv. Det vil give mulighed for at komme ud af en parlamentarisk umulig situation, samtidig med at statsministerens mulighed for at udnytte opløsningsretten til egen partipolitisk vinding bliver afskaffet. Derved undgår vi også den meget låste situation, som vi har set i Norge nogle gange.

Når statsministerens generelle opløsningsret skal afskaffes, hænger det også sammen med, at den kan misbruges af statsministeren til egen vinding.

Derfor må det være på sin plads at afskaffe statsministerens opløsningsret. Derimod skal Folketinget have mulighed for – ved et flertal – at opløse sig selv, dvs. udskrive folketingsvalg. Det svarer til almindelig foreningsretlig tankegang om, at en valgt forsamling – repræsentantskab, bestyrelse og lignende – til enhver tid kan trække sig tilbage og anmode om nyvalg.

Til § 36

Efter at Landstinget blev afskaffet i 1953, har der ikke været et »ekstra ting«, der har haft til formål i særlig grad at vurdere de juridiske og administrative konsekvenser af lovgivningen. Muligvis kunne uforudsete konsekvenser af vedtagne love og huller i vedtaget lovgivning have været undgået, hvis Landstinget eller en lignende instans havde haft mulighed for at gennemse lovene inden endelig vedtagelse.

I forbindelse med forhandlingerne om ændringerne af grundloven i 1930'erne og diskussionen op til grundlovsændringen i 1953 var der forskellige ideer fremme om, hvordan Landstingets rolle som sagkyndigt udvalg kunne afløses af enten et særligt lovråd bestående af folketingsmedlemmer og sagkyndige udefra eller et lovudvalg på linje med andre af Folketingets stående udvalg.

Forslaget om et egentligt lovråd var direkte afledt af forslaget om Landstingets afskaffelse – et råd, der især skulle berolige kredse, der var bekymrede for at afskaffe Landstinget. Omvendt var der en risiko for, at rådet kunne antaste Folketingets suverænitæt på samme måde, som Landstinget kunne.

Et lovudvalg på linje med Folketingets øvrige faste udvalg vil derimod ikke på nogen måde kunne antaste Folketinget som den lovgivende magt.

Kravet til medlemmerne af et fast folketingsudvalg må alene være, at de pågældende folketingsmedlemmer besidder en særlig viden om statsretlige og forvaltningsretlige forhold og juridiske forhold i øvrigt.

Til § 37

Uændret. Kun sproglige ændringer.

Til § 38

Udbygning af den eksisterende bestemmelse i § 34.

Til § 39

Grundloven beskriver en særlig procedure i forbindelse med vedtagelse af finansloven derved, at den skal fremsættes 4 måneder før finansårets begyndelse. Det passede fint tidligere i forhold til, at finansåret gik fra april til april. Dengang var finansloven en af de love, der skulle fremsættes i begyndelsen af folketingsåret. Med ændringen af finansåret, som nu følger kalenderåret, skal finansloven fremsættes inden den 1. september i det gamle folketingsår og genfremsættes i det nye folketingsår. Med forslaget om, at folketingsåret skal indledes i september, kan man i øvrigt undgå en genfremsættelse af finansloven.

Til § 40

Uændret bortset fra sproglige ændringer.

Til § 41

Grundlovens § 30, stk. 2, om tjenestemænds ret til at kunne blive valgt til Folketinget, der har sin historie tilbage i en konflikt i 1850'erne, er ikke tidssvarende og slet ikke, når andre lønmodtagere ikke omtales.

Der kunne derimod være behov for bestemmelser, der samlet tager hensyn til, at ingen skal føle sig tvunget fra at stille op til Folketinget.

Begrundelsen for sådanne bestemmelser er også, at der i dag er meget stor forskel på vilkårene for folketingsmedlemmer med hensyn til at kunne vende tilbage til deres tidligere job. Privat ansatte har overhovedet ikke noget krav om at kunne vende tilbage, mens de fleste offentligt ansatte har et krav herpå i et ubegrænset antal år. Det er en urimelig forskelsbehandling.

Den foreslåede nye paragraf indebærer en garanti på højst 8 år, men garantien kan godt være længere, hvis det aftales nærmere mellem folketingsmedlemmet og dennes arbejdsgiver og arbejdsgiverens hovedorganisation. Ellers er det op til folketingsmed-

lemmet før 8 år i Folketinget at vælge mellem hvervet som folketingsmedlem og muligheden for at vende tilbage til det oprindelige job.

Når kravet foreslås gjort gældende over for arbejdsgiverens hovedorganisation skyldes det, at det ville være urimeligt og undertiden også uden vægt, hvis kravet altid skulle gøres gældende over for arbejdsgiveren, jf. at der er ikke arbejdspladser, der helt bliver nedlagt, hvorved der ikke er en arbejdsgiver at gøre krav gældende over for.

Men selv om denne paragraf tager højde for de fleste folketingsmedlemmers situation, kan paragraffen alligevel efterlade spørgsmål. For det første er der arbejdsgivere, der ikke er tilknyttet en hovedorganisation. For det andet kan paragraffen opfattes som problematisk, hvis den også skal gælde for en partisekretær, der bliver valgt til Folketinget og efterfølgende bryder med det parti, som vedkommende tidligere har været ansat hos. For det tredje løser paragraffen ikke problemet for selvstændige.

Til § 42

Ny bestemmelse. Få folketingsmedlemmer søger at udøve hvervet som folketingsmedlem samtidig med, at de varetager et andet offentligt ombud på fuld tid. Det forekommer ikke rimeligt, at det sker, ud fra, hvad de er sat til at varetage, og hvad de får deres vederlag for. Det drejer sig om folketingsmedlemmer, der samtidig er europaparlamentarikere eller borgmestre.

Udtrykket borgmester gælder såvel borgmestre i kommuner som borgmestre i amtskommuner. Derudover vil det også være logisk, at begrebet borgmester også omfatter en rådmand, der mere eller mindre aflønnes som borgmester. Der tænkes her på rådmandsposterne i Århus, Odense og Ålborg, som er fuldtidsstillinger, men ikke på rådmandsposten på Frederiksberg.

Der er med denne formulering ikke noget til hinder for, at et folketingsmedlem samtidig kan sidde i et amtsråd eller en kommunalbestyrelse og i den forbindelse også bestride formandsposter. Forbuddet vender sig alene imod to poster, der officielt giver arbejde og løn på fuld tid. Dette uanset, at også formandsposter i f.eks. et amt er så tidkrævende, at det må være meget belastende at bestride folketingshvervet fuldt ud ved siden af.

Til § 43

Ny bestemmelse. Ikke så meget ud fra princippet om magtdelingen, men mere som en praktisk foranstaltning og ud fra et ønske om at give de partier, der afgiver folketingsmedlemmer til regeringen, mere ar-

bejdskraft kan det være fornuftigt, hvis folketingsmedlemmer, der bliver udnævnt til ministre, får orlov fra hvervet som folketingsmedlemmer – en orlov, der skal vare, så længe de er ministre, og i denne periode skal deres stedfortrædere indkaldes.

De eksisterende muligheder for, at ministre kan udtræde af Folketinget, forekommer for pragmatiske, når der er tale om en frivillig ordning. Der bør være tale om enten-eller. Både ud fra nogle principielle og nogle praktiske betragtninger med hensyn til at sikre Folketinget arbejdskraften foreslås en »norsk ordning«. Den indebærer, at et stortingsmedlem, der bliver minister, udtræder af Stortinget, så længe ministerperioden varer.

Til § 44

Uændret bortset fra sproglig tilretning.

Til § 45

Muligheden for at nedsætte parlamentariske kommissioner findes i den nuværende grundlov. Ikke desto mindre benytter Folketinget sig i dag ikke heraf, når forskellige forhold i f.eks. regeringens førelse skal undersøges. I sådanne situationer valgte man tidligere kommissionsdomstole og dommerundersøgelser. Det medførte, at det politiske ansvar, som Folketinget må gøre gældende over for regeringen, ofte blev pakket ind i nogle diffuse juridiske begrundelser.

Problemet ved dommerundersøgelser og kommissionsdomstole var også, at de i praksis let kom til at virke som domstole, selv om de ikke var det, og selv om de ikke byggede på domstolens retsprincipper. Dertil kom, at mange politikere søgte at snige sig uden om at gøre et politisk ansvar gældende ved at pakke det politiske ansvar ind i juridiske begrundelser, som dommerundersøgelser og kommissionsdomstole naturligvis må interessere sig for.

Problemerne omkring dommerundersøgelser og kommissionsdomstole resulterede i, at Højesterets præsident i forbindelse med Folketingets nedsættelse af en ny kommission i forbindelse med sagen om Sparakassen Nordjylland i 1993 henvendte sig til Folketingets Præsidium. Henvendelsen resulterede i et kommissionsarbejde, som medførte, at Folketinget i 1999 vedtog en lov om undersøgelseskommissioner. Dermed havde Folketinget taget konsekvensen af, at de hidtidige undersøgelseskommissioner og dommerundersøgelser ikke var hensigtsmæssige

Loven om undersøgelseskommissioner giver mulighed for at »nedsætte en kommission til at gennemføre en undersøgelse af nærmere bestemte forhold af alment vigtig betydning«, samtidig med at undersøgel-

seskommissionen i sit arbejde skal følge bestemte retsprincipper, når der foretages afhøringer m.v.

Efter forslaget er der fortsat mulighed for, at Folketinget selv kan nedsætte en kommission, sådan som det ligger i den nuværende grundlovs § 51. Den foreslåede bestemmelse betyder således, at der er flere måder, som kan anvendes, når kommissioner skal nedsættes.

Til § 46

De opgaver, der i dag påhviler monarken i forbindelse med regeringsdannelse, kan overlades til Folketingets formand. Ved udskrivelse af folketingsvalg kan den »gamle« formand fungere med henblik på regeringsdannelse, indtil en ny formand er valgt, og hvis den »gamle« formand ikke er genvalgt, kan aldersformanden fungere midlertidigt. Den foreslåede paragraf svarer til en tilsvarende i den svenske grundlov.

Til § 47

En afskaffelse af statsministerens opløsningsret svækker naturligvis statsministerens magt i forhold til Folketinget. Det er ikke uden problemer, idet der også er brug for en handlekraftig regering. Dette hensyn kan tilgodeses ved indførelse af positiv parlamentarisme:

Det vil betyde, at en statsminister – efter at han/hun har fået godkendt sit regeringsprogram og dermed også sin regering af et flertal i Folketinget – i højere grad kan regne med Folketingets opbakning. Folketingets partier tvinges på denne måde til at tage politisk stilling til regeringen og dens program, hvilket giver Folketingets flertal større indflydelse. Men det forpligter også efterfølgende, hvorved den udpegede regering i højere grad vil kunne realisere sin politik, også selv om der er tale om en mindretalsregering.

Det kan naturligvis betyde, at det undertiden tager lidt længere tid at danne en regering. Men en sådan periode uden regering er afgjort at foretrække, hvis det samtidig kan betyde, at den regering, der dannes, bliver dannet på et betydeligt mere sikkert parlamentarisk grundlag.

Til § 48

I konsekvens af, at monarken ikke skal have politiske funktioner overhovedet, skal monarken heller ikke være medlem af statsrådet, hvilket kongen heller ikke var i 1849-grundloven. Kongens placering i statsrådet er et resultat af den såkaldte januarkundgørelse fra den 28. januar 1852, udstedt af Frederik VII. Dermed blev junigrundloven reelt ændret. Januarkundgørelsen kan betragtes som det første tilbageslag

for den relativt demokratiske junigrundlov. Senere fulgte andre tilbageslag, f.eks. forfatningsordningen fra 1854, ændringer i 1855 og 1863 og ikke mindst ændringerne i grundloven fra 1866, som for alvor markerede et tilbageslag for folkestyret, bl.a. gennem ændringen af sammensætningen af Landstinget.

At kongen skulle ud af statsrådet, blev i de efterfølgende år et krav fra Venstre som en del af forfatningskampen. Derfor er den foreslåede paragraf en opfyldelse af det krav, som Venstre fremførte i 1800-tallet, men som siden tilsyneladende er glemt.

Til § 49

Uændret. Kun sproglige ændringer, herunder regeringen i stedet for kongen.

Til § 50

Det er klart, at der skal kunne gøres både politisk og retsligt ansvar gældende over for en minister, der i embedsmedfør ikke overholder gældende lov. I dag er det rigsretten, der dømmer, når der er tale om retsligt svigt.

Rigsretten kan gøre et retsligt ansvar gældende, sådan som det skete i Ninn-Hansen-sagen. Spørgsmålet er blot, om det er en hensigtsmæssig metode, og om ikke det eksisterende retssystem med de almindelige domstole er mere egnet i dag.

Behandlingen af Ninn-Hansen-sagen viste også, at anvendelse af rigsretten giver en række praktiske problemer. Dertil kommer det mere principielle problem, at Folketinget efter 1953-grundloven både er anklager og udpeger lægdommerne i rigsretten. Det er en uheldig sammenblanding af anklagende og dømmende myndighed.

En naturlig udgang herpå kan være, at rigsretten bliver nedlagt, og at de ordinære domstole anvendes i den forbindelse. Den model kendes f.eks. allerede i Sverige, Holland og Belgien, hvor Højesteret har rigsrettens funktioner. Det kunne f.eks. ske ved en første og anden instans, hvor et antal dommere ved de to landsretter udgjorde første instans, mens Højesteret udgjorde anden instans, når ministeransvarlighedsloven er overtrådt, og hvor det ikke er tilstrækkeligt at gøre et politisk ansvar gældende. Af hensyn til retssikkerheden må det være mest rigtigt, at også skyldspørgsmålet kan ankes.

Til § 51

I den nuværende grundlov er det slået fast, at domstolene er uafhængige. Derimod indeholder grundloven ikke ret mange bestemmelser, der understreger bestemte retsprincipper, bortset fra bestemmelsen i

§ 65 om, at retsplejen i videst muligt omfang skal gennemføres i offentlighed og mundtlighed.

Det betyder dog ikke, at sådanne retsprincipper ikke gælder i Danmark. Det gør de, fordi Danmark har tilsluttet sig internationale konventioner, som rummer disse retsprincipper. Ud over at principperne er slået fast i internationale konventioner, kan vi også konstatere, at de er indarbejdet i en række andre landes grundlove – modsat den danske grundlov. På tilsvarende måde findes der bestemmelser i EU-charteret.

Det drejer sig om retsprincipper om, at enhver person, der ikke er dømt, er uskyldig, at en sigtet har ret til en forsvarer, at mindrebemidlede har ret til retshjælp, at der skal være proportionalitet mellem forbrydelse og straf, at man ikke kan straffes for samme forbrydelse to gange, og at en handling ikke kan straffes, medmindre den var strafbar, da handlingen blev begået.

Til § 52

Domstolene i Danmark har de senere år i større udstrækning taget stilling til, om love er i overensstemmelse med grundloven og forfatningen, f.eks. i sagen om lovligheden af dansk tilslutning til Maastrichttraktaten og med Højesterets kendelse om, at Tvindsærloven var grundlovsstridig og dermed ugyldig – en kendelse, som Folketinget accepterede, også de folketingsmedlemmer, som havde stemt for Tvindsærloven. Det betyder, at Højesteret dermed har fået en stærkere kompetence inden for magtdelingen, end man tidligere ville have vurderet, hvor Højesteret godt nok kunne gribe ind. Men man havde ikke en forventning om, at Højesteret ville benytte sig af muligheden for at omstøde en lov, som Folketinget havde vedtaget, som grundlovs- og forfatningsstridig. Når Højesteret skal have denne kompetence i forhold til lovgivningsmagten, forudsætter det til gengæld, at grundloven er mere dækkende for de grundlæggende principper, som det danske samfund bygger på, end den nuværende grundlov, hvilket er et yderligere argument for en ny grundlov.

Derved har domstolene med Højesteret i spidsen fået karakter af også at være forfatningsdomstole, hvilket forekommer helt rigtigt – en tendens, vi også har set i andre lande, hvor domstolene også i højere grad er gået ind og har vurderet, om lovene er i overensstemmelse med forfatningen.

I nogle lande har man en egentlig forfatningsdomstol, som har andre forfatningsmæssige beføjelser, f.eks. i Tyskland, Frankrig, Italien og Schweiz. Med Højesterets stærkere markering af, at domstolene godt vil tage stilling til spørgsmålet om, hvorvidt love er i

overensstemmelse med grundloven og forfatningen, forekommer en egentlig forfatningsdomstol slet ikke relevant i dag.

Til § 53

Den foreslåede bestemmelse vil betyde, at dommere kun må have bibeskæftigelse i henhold til lov. Det betyder, at der skal ske en afgrænsning, som f.eks. kan betyde, at dommerne ikke kan have privat bibeskæftigelse som formænd eller medlemmer af stående voldgiftsretter eller deltagere i private og faglige voldgiftsager, idet der her er tale om tidsforbrug i betydeligt omfang. Det samme vil gælde dommerens deltagelse i private klage- og ankenævn, medmindre dommerdeltagelsen er lovbestemt. Derimod bør afgrænsningen ikke omfatte hvervet som dommer i en række særlige, domstolslignende organer, ej heller som formand eller medlem af en række forskellige administrative nævn og råd eller deltagelse i lovforberedende arbejde. Dommerens eventuelle undervisnings- og censorvirksomhed, forfatter- og foredragsvirksomhed eller deltagelse i legatbestyrelser m.v. skal selvfølgelig heller ikke være omfattet af en begrænsning.

Til § 54

Grundlovens formulering om, at »kongen (regeringen) handler på rigets vegne i mellemfolkelige anliggender«, bygger på den elitære forestilling, som i udpræget grad herskede tidligere om, at udenrigspolitik er for krævende og for indviklet for de folkevalgte. Forestillingen var (er) også, at offentlighed i udenrigspolitikken er skadelig, og at regeringen skal have forholdsvis frie hænder i udenrigspolitiske spørgsmål.

Sådanne forestillinger er uacceptable i en demokratisk grundlov. Dertil kommer, at internationale spørgsmål i dag har langt større betydning end tidligere, ikke kun i forhold til, da junigrundloven fra 1849 blev udformet for over 150 år siden, men også i forhold til, da 1953-grundloven blev udformet for 50 år siden.

I dag kan det være vanskeligt at skelne mellem indenrigs- og udenrigspolitik, og Danmark samarbejder med andre lande i utallige internationale organisationer, som er mere eller mindre forpligtende for borgerne. Derfor bør afvejningen mellem offentlighed og fortrolighed ikke være principielt forskellig i internationale og nationale spørgsmål.

Med de nuværende bestemmelser er det – bortset fra de særlige samtykkekrav – tvivlsomt, om regeringen er forpligtet til at følge Folketingets beslutninger i udenrigspolitiske spørgsmål.

Forslaget til ny formulering af § 19, stk. 1, gør det klart, at Folketinget kan lægge rammer for ethvert udenrigspolitisk spørgsmål og pålægge regeringen bestemte handlinger, f.eks. ved afstemninger i internationale organisationer. Det forhindrer dog ikke regeringen i at søge at få relativt brede forhandlingsmandater af Folketinget.

Og uanset disse præciseringer ændrer det ikke ved, at regeringen som udøvende magt har ansvaret for udøvelsen af udenrigspolitikken.

Til § 55

Den nuværende § 20 nævner, at »beføjelser« kan overlades »i nærmere bestemt omfang«. Denne formulering har i praksis givet mulighed for en vidtgående tolkning. Skiftende regeringer og Udenrigsministeriet har tolket § 20 temmelig frit. Man har accepteret, at nye emner er inddraget under EU-regulering uden særlig hjemmel i traktaten. Det er sket med henvisning til Romtraktatens artikel 235, som ikke indeholder nogen form for emnemæssig afgrænsning.

Det er fra en demokratisk synsvinkel helt afgørende, at Folketinget og vælgerne har et sikkert grundlag for stillingtagen, når der skal overlades kompetence til en overnational organisation. Derfor skal de større skridt være inden for klare rammer, som Folketinget og vælgerne har godkendt. Det var samme tankegang, der bl.a. lå bag udtalelsen fra den tyske Forbundsforfatningsdomstol ved dens kendelse af 12. oktober 1993, hvor domstolen understregede sin kompetence til at afgøre, om EU-traktater er i overensstemmelse med den tyske forfatning.

Med Højesterets dom den 6. april 1998 markerede den danske Højesteret sig på en måde, der gør, at Højesteret også mener, at der er grænser for, hvor langt Danmark kan gå i unionsudviklingen, og at der kan være behov for præciseringer.

Derfor er der brug for en ny formulering af § 20, hvor der bl.a. stilles mere præcise krav til, hvordan og hvornår der kan overlades kompetence til mellemfolkelige myndigheder:

Forslaget til ny formulering af § 20 skal sikre, at væsentlige ændringer i de forudsætninger, som Folketinget og vælgerne har fået forelagt ved tidligere tiltrædelseslove, ikke har gyldighed, medmindre de bliver godkendt ved en folkeafstemning.

Nærhedsprincippet er et vigtigt demokratisk princip, som skal sikre folket størst mulig indflydelse på egne forhold og på fælles anliggender. Ved offentlige opgaver, som kan løses lokalt, skal kompetencen ligge på det kommunale niveau. Ved opgaver, som kan løses nationalt, skal kompetencen ligge hos Folketinget

og regeringen. Ved opgaver, der kræver internationale løsninger, skal kompetencen overlades til internationale myndigheder.

Ifølge forslaget til ny § 20 gøres folkeafstemning obligatorisk ved suverænitetsafgivelse, hvis der er tale om væsentlige samfundsmæssige spørgsmål, også selv om der er en tilslutning til suverænitetsafgivelse i Folketinget på fem sjettedele. Begrundelsen er, at væsentlige suverænitetsafgivelser indebærer meget væsentlige ændringer i folkestyrets vilkår, og ud fra tankegangen om, at al offentlig magt udgår fra folket, må det også være folket, der afgiver dele af dansk suverænitet.

Grundloven kommer også på linje med den praksis, der i Danmark har udviklet sig med, at væsentlige suverænitetsafgivelser afgøres ved folkeafstemninger, uanset at der eventuelt er fem sjettedeles flertal herfor i Folketinget.

Derimod kræves der ikke folkeafstemning, men kun almindeligt flertal i Folketinget, hvis der ikke er tale om væsentlige samfundsmæssige spørgsmål. Det betyder, at der kan ske suverænitetsoverdragelse ved mindre væsentlige samfundsmæssige spørgsmål ved almindeligt flertal. Det ville f.eks. også have betydet, at ændringen af patentlovgivningen, der blev vedtaget i Folketinget i 1989, og hvorved Danmark blev underlagt Den Europæiske Patentmyndighed, ikke havde krævet fem sjettedeles flertal, selv om der var tale om et nyt område.

Den nuværende grundlov stiller krav om samtykke fra Folketinget ved regeringens handlinger i vigtige internationale anliggender, jf. § 19. Det er paradoksalt, at der ikke stilles et tilsvarende krav ved regeringens handlinger i forhold til beslutninger i overnationale organisationer. Der er tale om et forfatningsmæssigt tomrum, som i praksis kun delvis er udfyldt af den rolle, som Folketingets Europaudvalg har fået i Folketinget.

Det er vigtigt, at der sikres en reel demokratisk indflydelse på beslutninger i overnationale organisationer. Det gælder ikke mindst EU, som har fået en afgørende lovgivningsbeføjelse, som tidligere alene blev varetaget af Folketinget. Folket skal derfor også have afgørende indflydelse på EU-lovgivningen via repræsentationen i Folketinget, sådan som folket også har, når det gælder den nationale lovgivning.

Til § 56

Reel ny bestemmelse. I forhold til, hvor megen vægt, der lægges på den kommunale selvforvaltning i dag, er den del af forfatningen langt vigtigere end en række andre ting, der står i grundloven. I en række an-

dre lande er der også mere omfattende bestemmelser i grundlovene om det kommunale selvstyre, f.eks. i Belgien, Finland, Italien, Polen, Portugal, Spanien, Tjekkiet og Ungarn.

Folketinget kan i dag uden at komme i modstrid med grundlovens ord reelt afskaffe indholdet i det kommunale selvstyre. Det vil dog givetvis være i modstrid med landets forfatningsmæssige traditioner. Derfor skal princippet om det kommunale selvstyre ind i grundloven. Den foreslåede bestemmelse er ret vidtgående med hensyn til at fastslå et princip om decentralisering. Princippet er, at opgaver skal løses på det kommunale niveau, hvis det er muligt på en tilfredsstillende måde. Opgaverne skal ikke løses på et højere niveau end nødvendigt. Men det er samtidig vigtigt, at opgaverne bliver løst forsvarligt under hensyntagen til faglig kvalitet, retssikkerhed m.v.

Men da det samtidig er Folketinget, der ved lov skal fastlægge de nærmere regler for det kommunale selvstyre, kan Folketinget også begrænse dette ved lov under henvisning til faglig kvalitet, retssikkerheden og menneskerettighederne samt grundloven i øvrigt. F.eks. med henvisning til borgernes retssikkerhed og opretholdelse af faglig kvalitet kan Folketinget gennem lovgivningen sikre, at kommunerne giver de gamle en anstændig behandling i form af hjemme-hjælp eller plejehjemsplads.

Der er med denne formulering en grænse for, hvor langt Folketinget kan gå, idet der skal være et vist kommunalt selvstyre inden for bestemte rammer af faglig kvalitet, retssikkerhed m.v. Helt præcist vil det aldrig kunne fastlægges, da der er modsatrettede hensyn, bl.a. retssikkerhed over for kommunalt selvstyre.

Som det fremgår af den foreslåede nye grundlovsbestemmelse, er der ikke – som der heller ikke er i dag – taget stilling til, om der skal være tre eller to niveauer, eller om der skal være amter eller regioner eller ingen af delene. Det er overladt til Folketinget at fastlægge via lovgivningen.

Til § 57

I forlængelse af en udvidelse af menneskerettighederne er det også relevant at tale om udvidelse af de demokratiske rettigheder i form af retten til brugerindflydelse og selvforvaltning i den offentlige sektor samt retten til arbejdspladسدemokrati såvel i den private som i den offentlige sektor. Det sidste antaster naturligvis også arbejdsgiverens ret til at lede og fordele arbejdet. Derfor skal en sådan bestemmelse også ses i sammenhæng med nyformuleringen af bestemmelsen om ejendomsretten.

Til § 58

Bestemmelser om lønmodtagerrettigheder findes allerede i flere landes grundlove, f.eks. i den belgiske, den estiske, den finske, den franske, den hollandske, den italienske, den norske, den polske, den portugisiske, den spanske og den tjekkiske grundlov. Men det er karakteristisk, at der er tale om et overordnet princip, som derefter skal føres ud via lovgivningen, f.eks. den norske, hvor der alene er tale om, at det skal der lovgives om. Umiddelbart forekommer det svært at gøre meget andet. Men det er muligt at angive en retning.

Det samme gælder de bestemmelser, der findes i EU-charteret. Uanset at det kan være meget vanskeligt at sikre nogen egentlig ret via en bestemmelse i grundloven på dette område, er det rigtigt at angive nogle principper og retninger, som det derefter er op til Folketinget via lovgivningen at udmønte.

Til § 59

Allerede i junigrundloven fra 1849 blev det slået fast, at folkekirkens forhold ordnes ved lov. Det afspejlede ønsket om den officielle danske kirkes frigørelse fra enevældestaten. Paragrafferne har tydeligt præg af at være overgangsbestemmelser, og det skyldes udelukkende interne kirkelige forhold, at der ikke for længst er sket en eller anden form for præcisering af forholdet mellem stat og kirke.

I forlængelse af forslaget om at udvide bestemmelsen om religionsfrihed med religionslighed foreslås en reel adskillelse mellem stat og kirke. Der er i denne forbindelse en række forhold, som skal afklares, og som må give anledning til grundige overvejelser.

For det første har folkekirken visse opgaver af ikke-kirkelig art (personbogføring og begravelsesvæsen). De skal overgå til staten, i praksis kommunen, hvilket kan klares uden større problemer. For det andet forvalter folkekirken betydelige kulturhistoriske værdier, som man ikke uden videre kan pålægge kirkens medlemmer at opretholde alene. Her skal der ske en klar afgrænsning, så kirkens medlemmer betaler præstelønninger m.v., mens staten overtager udgifterne til vedligeholdelse af gamle kirkebygninger m.v. For det tredje er der ganske udviklede mellemregnskaber såvel med hensyn til driftsregnskab som med hensyn til kapitalregnskab. Det kræver et betydeligt arbejde at foretage denne bodeling m.v. For det fjerde har folkekirken ikke noget repræsentativt organ, som umiddelbart kan overtage ledelsen af kirken med alt, hvad det indebærer. Men det vil det være op til kirkens medlemmer at finde ud af, når adskillelsen sker, idet det er

medlemmerne, der alene har bestemmelsesretten til den tid.

Alle disse problemer kan ikke udredes fra den ene dag til den anden.

Den foreslåede paragraf vil være fremadrettet og er helt logisk, hvis man ønsker, at kirken skal være frigjort fra staten. Paragraffen betyder, at der indføres obligatorisk borgerlig ægteforening. Sidste punktum refererer til, at borgerlig ægteskabsmyndighed overhovedet ikke kan delegeres til religiøse samfund, sådan som det i dag i visse tilfælde sker til ikkeanerkendte trossamfund.

Men det forhindrer naturligvis hverken folkekirken eller andre religiøse samfund i, at de også som i dag lader et ægteskab blive »kirkeligt« bekræftet, ud over at der foretages en borgerlig vielse.

Til §§ 60 og 61

I forhold til, at Færøerne og Grønland er en del af riget og på en række områder har særstatus, står der forbavsende lidt i den nuværende grundlov om forholdene for de to dele af riget. Omtale af de to dele af riget sker f.eks. i forbindelse med, at mandattallet i Folketinget nævnes, og i bestemmelserne om valg til Folketinget og valgrets alder. Det vil derfor i forbindelse med en grundlovsændring være logisk, at både Grønland og Færøerne får en stærkere placering i grundloven, herunder at deres selvstyre slås fast, og at der derudover også kommer bestemmelser om, hvordan Grønland og Færøerne kan frigøre sig fra rigsfællesskabet og træde helt ud, hvis de ønsker det.

Til § 62

Uændret.

Til § 63

Monarkiet er i alle henseender utidssvarende. Monarkiet er en anakronisme i et demokratisk samfund. Det eneste logiske i dag ville være at indføre republik. Men monarkiets afskaffelse er ikke særlig aktuell – ikke fordi det ikke ville være rigtigt, men fordi der i Danmark er en overvejende tilslutning til monarkiet. Afskaffelse af monarkiet er heller ikke væsentligt i forhold til en række andre spørgsmål, som er langt vigtigere i forbindelse med en ændring af grundloven.

Til gengæld er det aktuelt helt og aldeles at afpolitiserer monarkiet – en afpolitisering, der i et vist omfang er sket reelt, men ikke formelt.

Alle rester af politiske funktioner, som monarkiet fortsat har, skal fjernes. Det indebærer en afskaffelse af de såkaldte dronningerunder, monarkens deltagelse

F. t. Danmarks Riges Grundlov

i statsrådet og nødvendigheden af, at monarken underskriver love.

De nuværende dronningerunder er ren symbolik og udtryk for en overlevering fra en ellers svunden tid. Statsrådet med monarken for bordenden er i dag også reelt en anakronisme. I statsrådet fremlægger de enkelte ministre de lovforslag, som vedkommende ministre vil fremsætte i Folketinget.

Der er også al mulig grund til at ændre arvefølgen, som er beskrevet i tronfølgeoven, som statsretsligt er forbundet med grundloven, idet den ikke kan ændres undtagen ved en grundlovsprocedure om grundlovsændringer.

Sverige kan også være et udmærket forbillede, når det gælder »arveret til tronen«. Bestemmelserne i den nuværende tronfølgeoven om mænds arveret forud for kvinder strider naturligvis imod enhver nutidig opfattelse af kønnenes ligeberettigelse. Derfor skal tronfølgeoven ændres, sådan at den på dette punkt kommer til at svare til tronfølgen i Sverige og vil være en naturlig del af grundloven i fremtiden.

Bestemmelsen i stk. 3 skyldes, at bestemmelsen i § 13 i den nugældende grundlov, hvorefter kongen er ansvarsfri, ikke foreslås videreført.

Formuleringen i stk. 4 om, at de nærmere regler vedrørende monarkiets og monarkens forhold ordnes ved lov, indebærer, at de privilegier, som monarken og kongehuset i dag nyder godt af, f.eks. på skatteområdet, kun skal kunne opretholdes, hvis det sker i henhold til lov. Det er med andre ord ikke tilstrækkeligt i fremtiden at henvise til gamle bestemmelser, sådan som det hidtil har været tilfældet for en række af kongehusets privilegier.

Til § 64

Skulle der ske det, at der ved tronledighed ingen tronfølger er ifølge tronfølgen, må det være rimeligt at overgå til republik eller i det mindste at gennemføre en folkeafstemning om, hvorvidt vælgerne ønsker monarkiet bevaret med en bestemt konge eller dronning eller de ønsker indført republik i Danmark.

Det skal her bemærkes, at det var den metode, der blev anvendt i Norge i 1905, hvor Norge som selvstændig nation skulle vælge mellem republik og kongedømme. Nordmændene valgte kongedømmet, hvor den danske prins Carl skulle være den norske konge som Haakon VII.

I det hele taget skal der fjernes og korrigeres ganske mange paragraffer, når monarkiet formelt skal renses for enhver form for politisk funktion. F.eks. kan §§ 5, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 21 og 26 helt fjernes, mens §§ 2, 3, 8, 9, 14, 16, 17, 18, 19, 23, 24 og 25 skal korrigeres med henblik på at fjerne monarkens formelle politiske beføjelser.

Til § 65

Ud over den politiske demokratisering af monarkiet ved at fjerne dets formelle statsretlige beføjelser og forpligtelser kan det også fra en demokratisk synsvinkel være på sin plads at afskaffe det officielle ordensvæsen, som er en rest fra enevælden. Hvorfor er det monarken, der skal udstede forskellige ordener, når det i en række tilfælde er regeringen, der har truffet beslutningerne herom? Hvorfor skal vi have et ordenssystem, der i den grad knytter sig til enevældens tænkning om, hvad det er værd at hædre? Hvorfor skal medlemmer af kongehuset automatisk hædres med ordener, som om vi fortsat lever under enevælden?

Til §§ 66 og 67

Da grundloven både indeholder meget principielle bestemmelser og organisatoriske bestemmelser, kan det være fornuftigt at foretage en skelnen mellem paragraf A-bestemmelser og paragraf B-bestemmelser i grundloven.

De paragraffer, der er A-bestemmelser, er de vigtigste og mest fundamentale for folket og det danske samfund. Det er de bestemmelser, der udledes af, at »al offentlig magt udgår fra folket«, f.eks. de fundamentale menneskerettigheder. Derfor skal de kun kunne ændres gennem folkeafstemning, hvor det må være flertallet, der er afgørende, dvs. ikke noget krav om kvalificeret flertal på 40 pct. eller et mindre tal.

De paragraffer, der er B-bestemmelser, er de mindre vigtige bestemmelser, der f.eks. gælder for regler for lovgivningsprocessen, og nogle af de bestemmelser, der mere har karakter af henstillinger. De skal derfor lettere kunne ændres ved en vedtagelse i Folketinget før og efter et mellemliggende folketingsvalg.

Til § 68

Svarer i indhold til den nuværende grundlovs § 89.

Forslag til Danmarks Riges Grundlov sammenholdt med 1953-grundloven

*Gældende formulering***§ 1.**

Denne grundlov gælder for alle dele af Danmarks Rige.

§ 3.

Den lovgivende magt er hos kongen og Folketinget i forening. Den udøvende magt er hos kongen. Den dømmende magt er hos domstolene.

§ 70.

Ingen kan på grund af sin trosbekendelse eller afstamning berøves adgang til den fulde nydelse af borgerlige og politiske rettigheder eller undrage sig opfyldelsen af nogen almindelig borgerpligt.

Lovforslaget

§ 1. Denne grundlov gælder for alle dele af Danmarks Rige.

Stk. 2. Danmark er en selvstændig stat, hvis styreform er folkestyre og bygger på retssikkerhed.

§ 2. Al offentlig magt udgår fra folket.

Stk. 2. Denne magt er delegeret på følgende måde: Den lovgivende magt er hos Folketinget. Den udøvende magt er hos regeringen. Den dømmende magt er hos domstolene.

§ 3. Den menneskelige værdighed er ukrænkelig. Den skal respekteres og beskyttes. Ethvert menneske har ret til livet. Dødsstraf må ikke forekomme.

§ 4. Ingen må underkastes tortur eller umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf.

§ 5. Enhver har ret til respekt for sin fysiske og mentale integritet.

§ 6. Alle mennesker er lige for loven og ligeværdige. Offentlige myndigheder er forpligtede til at sikre overholdelse af denne bestemmelse.

§ 7. Ingen kan på grund af køn, race, hudfarve, social, national eller etnisk oprindelse, sprog, religion, politisk eller anden overbevisning, funktionsevne, fysisk eller psykisk handicap, alder eller seksuel orientering berøves adgang til den fulde nydelse af borgerlige og politiske rettigheder eller gøres til genstand for nogen form for forskelsbehandling.

Gældende formulering

Lovforslaget

§ 71.

Stk. 1. Den personlige frihed er ukrænkelig. Ingen dansk borger kan på grund af sin politiske eller religiøse overbevisning eller sin afstamning underkastes nogen form for frihedsberøvelse.

Stk. 2. Frihedsberøvelse kan kun finde sted med hjemmel i loven.

Stk. 3. Enhver, der anholdes, skal inden 24 timer stilles for en dommer. Hvis den anholdte ikke straks kan sættes på fri fod, skal dommeren ved en af grunde ledsaget kendelse, der afsiges snarest muligt og senest inden tre dage, afgøre, om han skal fængsles, og, hvis han kan løslades mod sikkerhed, bestemme dennes art og størrelse. Denne bestemmelse kan for Grønlands vedkommende fraviges ved lov, for så vidt dette efter de stedlige forhold må anses for påkrævet.

Stk. 4. Den kendelse, som dommeren afsiger, kan af vedkommende straks særskilt indbringes for højere ret.

Stk. 5. Ingen kan underkastes varetægtsfængsel for en forseelse, som kun kan medføre straf af bøde eller hæfte.

Stk. 6. Uden for strafferetsplejen skal lovligheden af en frihedsberøvelse, der ikke er besluttet af en dømmende myndighed, og som ikke har hjemmel i lovgivningen om udlændinge, på begæring af den, der er berøvet sin frihed, eller den, der handler på hans vegne, forelægges de almindelige domstole eller anden dømmende myndighed til prøvelse. Nærmere regler herom fastsættes ved lov.

Stk. 7. Behandlingen af de i stk. 6 nævnte personer undergives et af Folketinget valgt tilsyn, hvortil de pågældende skal have adgang til at rette henvendelse.

Stk. 2. Ingen kan under påberåbelse af stk. 1, unddrage sig opfyldelsen af de forpligtelser, der fastsættes i henhold til loven.

§ 8. Den personlige frihed er ukrænkelig.

Stk. 2. Frihedsberøvelse kan kun finde sted med hjemmel i loven.

Stk. 3. Enhver, der anholdes, skal inden 24 timer stilles for en dommer. Hvis den anholdte ikke straks kan sættes på fri fod, skal dommeren med begrundelse afsige kendelse snarest muligt og senest inden 3 dage afgøre, om vedkommende skal varetægtsfængsles, og, hvis vedkommende kan løslades mod sikkerhed, bestemme dennes art. Denne bestemmelse kan for Grønlands vedkommende fraviges ved lov, for så vidt dette efter de stedlige forhold må anses for påkrævet. Den kendelse, som dommeren afsiger, kan af vedkommende straks særskilt indbringes for højere ret.

Stk. 4. Varetægtsfængsling må højst have en varighed på 3 måneder. Ingen kan underkastes varetægtsfængsel for en forseelse, som kun kan medføre straf i form af bøde eller fængsel i mindre end 1½ år. Isolationsfængsling må ikke forekomme.

Stk. 5. Uden for strafferetsplejen skal lovligheden af en frihedsberøvelse, der ikke er besluttet af en dømmende myndighed, på anmodning af den, der har fået berøvet sin frihed, eller den, der handler på den pågældendes vegne, forelægges de almindelige domstole eller anden dømmende myndighed til prøvelse. Nærmere regler herom fastsættes ved lov. Behandlingen af de nævnte personer undergives et af Folketinget valgt tilsyn, hvortil de pågældende skal have adgang til at rette henvendelse.

§ 9. Registrering af personoplysninger må kun ske i henhold til lov. Medmindre der er tale om hensyn til landets sikkerhed, skal oplysningerne i registrene være tilgængelige for den, registreringerne omhandler.

*Gældende formulering***§ 72.**

Boligen er ukrænkelig. Husundersøgelse, beslaglæggelse og undersøgelse af breve og andre papirer samt brud på post-, telegraf- og telefonhemmeligheden må, hvor ingen lov hjemler en særegen undtagelse, alene ske efter en retskendelse.

§ 77.

Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingen sinde på ny indføres.

§ 78.

Stk. 1. Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at danne foreninger i ethvert lovligt øjemed.

Stk. 2. Foreninger, der virker ved eller søger at nå deres mål ved vold, anstiftelse af vold eller lignende strafbar påvirkning af anderledes tænkende, bliver at opløse ved dom.

Stk. 3. Ingen forening kan opløses ved en regeringsforanstaltning. Dog kan en forening foreløbig forbydes, men der skal da straks anlægges sag imod den til dens opløsning.

Stk. 4. Sager om opløsning af politiske foreninger skal uden særlig tilladelse kunne indbringes for rigets øverste domstol.

Stk. 5. Opløsningens retsvirkninger fastsættes nærmere ved lov.

Lovforslaget

§ 10. Enhver har ret til respekt for sit privatliv og familieliv, sit hjem og sine meddelelser.

Stk. 2. Ingen offentlig myndighed må gøre indgreb i udøvelsen af denne ret, medmindre det sker i overensstemmelse med loven og er nødvendigt i et demokratisk samfund af hensyn til den nationale sikkerhed, den offentlige tryghed eller landets økonomiske velfærd, for at forebygge eller opklare forbrydelser, for at beskytte sundheden eller for at beskytte andres rettigheder og friheder.

§ 11. Enhver har ret til ytringsfrihed og informationsret samt ret til aktindsigt i den offentlige forvaltning. Denne ret omfatter frihed til at søge, modtage og meddele oplysninger og tanker ved et hvilket som helst meddelelsesmiddel.

Stk. 2. Ytringsfriheden og informationsretten samt aktindsigten kan kun underkastes begrænsninger, som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfund af hensyn til den nationale sikkerhed eller offentlig tryghed, for at forebygge forbrydelser, for at beskytte sundheden, for at beskytte andres rettigheder, for at forhindre udspredelse af fortrolige oplysninger eller for at sikre domsmagtens autoritet og upartiskhed.

§ 12. Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at danne foreninger i ethvert lovligt øjemed og har ret til sammen med andre at oprette fagforeninger og at slutte sig hertil for at beskytte deres interesser.

Stk. 2. Foreninger, der virker ved eller søger at nå deres mål ved vold, anstiftelse af vold eller lignende strafbar påvirkning af anderledes tænkende, opløses ved dom.

Stk. 3. Ingen forening kan opløses ved en regeringsforanstaltning. Dog kan en forening foreløbig forbydes, men der skal da straks anlægges sag imod den med henblik på dens opløsning.

Stk. 4. Sager om opløsning af politiske foreninger skal uden særlig tilladelse kunne indbringes for Højesteret.

Stk. 5. Opløsningens retsvirkninger fastsættes nærmere ved lov.

*Gældende formulering***§ 79.**

Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at samle sig ubevæbnede. Offentlige forsamlinger har politiet ret til at overvære. Forsamlinger under åben himmel kan forbydes, når der af dem kan befrægtes fare for den offentlige fred.

§ 67.

Borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer med deres overbevisning, dog at intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden.

§ 74.

Alle indskrænkninger i den fri og lige adgang til erhverv, som ikke er begrundede i det almene vel, skal hæves ved lov.

Lovforslaget

§ 13. Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at samle sig ubevæbnede. Offentlige forsamlinger har politiet ret til at overvære. Forsamlinger under åben himmel kan forbydes, når der som følge heraf kan frygtes fare for den offentlige fred.

§ 14. Enhver har ret til at tænke frit, til samvittigheds- og religionsfrihed. Enhver har ret til fri religionsudøvelse og til at forene sig i samfund for at dyrke sin religion i overensstemmelse med sin overbevisning samt til at stå uden for ethvert religiøst samfund.

Stk. 2. Frihed til at lægge sin religion eller overbevisning for dagen skal kun kunne underkastes sådanne begrænsninger, som er foreskrevet ved lov og er nødvendige i et demokratisk samfund af hensyn til den offentlige sikkerhed, for at beskytte offentlig orden, for at beskytte sundheden eller for at beskytte andres ret og frihed. Religiøse samfund kan ikke få nogen form for fortrinsstilling i forhold til andre foreninger.

§ 15. Der må ikke være begrænsning i den frie og lige adgang til at udøve erhverv, medmindre det sker ved lov og kan begrundes med samfundsmæssige interesser og borgernes ve og vel.

§ 16. Børn har ret til den beskyttelse og omsorg, der er nødvendig for deres trivsel. De skal behandles som ligeværdige individer og har ret til medbestemmelse i egne forhold i overensstemmelse med deres alder og modenhed, og de skal frit kunne udtrykke deres synspunkter.

Stk. 2. I alle handlinger vedrørende børn, uanset om de udføres af offentlige myndigheder, private institutioner eller private personer, herunder forældre eller indehavere af forældremyndigheden, skal barnets tarv komme i første række.

Stk. 3. Ethvert barn har ret til regelmæssigt at have personlig forbindelse og direkte kontakt med begge sine forældre, medmindre dette er i modstrid med dets interesser.

*Gældende formulering**Lovforslaget***§ 76.**

Alle børn i den undervisningspligtige alder har ret til fri undervisning i folkeskolen. Forældre eller værger, der selv sørger for, at børnene får en undervisning, der kan stå mål med, hvad der almindeligvis kræves i folkeskolen, er ikke pligtige at lade børnene undervise i folkeskolen.

§ 75.

Stk. 1. Til fremme af almenvellet bør det tilstræbes, at enhver arbejdsduelig borger har mulighed for arbejde på vilkår, der betrykker hans tilværelse.

§ 75.

Stk. 2. Den, der ikke selv kan ernære sig eller sine, og hvis forsørgelse ikke påhviler nogen anden, er berettiget til hjælp af det offentlige, dog mod at underkaste sig de forpligtelser, som loven herom påbyder.

§ 17. Enhver har ret til at søge asyl i overensstemmelse med de internationale konventioner, som Danmark har underskrevet. De nærmere bestemmelser herom fastsættes ved lov.

§ 18. Alle børn i den undervisningspligtige alder har ret til gratis undervisning i folkeskolen. Forældre eller værger, der selv sørger for, at børnene får en undervisning, der kan stå mål med, hvad der almindeligvis kræves i folkeskolen, er ikke forpligtede til at lade børnene undervise i folkeskolen.

Stk. 2. Ud over gratis undervisning i den undervisningspligtige alder har alle krav på gratis undervisning til en uddannelse af mindst 5 års varighed.

Stk. 3. Det offentlige skal sikre, at der er uddannelses tilbud hele livet igennem.

§ 19. Retten til arbejde under sundhedsmæssigt og samfundsmæssigt forsvarlige vilkår skal sikres alle, der ønsker dette. Det offentlige skal træffe de nødvendige foranstaltninger til denne rets gennemførelse.

Stk. 2. Enhver lønmodtager har ret til sunde, sikre og værdige arbejdsforhold. De nærmere regler herfor fastlægges ved lov.

§ 20. Den, der ikke kan forsørge sig selv og sine børn under myndighedsalderen ved arbejde eller på anden vis, er berettiget til hjælp fra det offentlige, idet vedkommende må respektere de forpligtelser, som loven herom påbyder.

§ 21. Det offentlige skal sikre et ordentligt sundhedsvæsen, sådan at enhver kan få adgang til forebyggende sundhedsydelse og til at modtage lægehjælp samt modtage sygdomsbehandling efter regler, der nærmere fastsættes ved lov.

§ 22. Den, der ikke kan skaffe sig selv og sine børn under myndighedsalderen en passende bolig, skal det offentlige være behjælpelig med at skaffe en passende bolig. De nærmere bestemmelser herom fastlægges ved lov.

Gældende formulering

§ 73.

Stk. 1. Ejendomsretten er ukrænkelig. Ingen kan tilpligtes at afstå sin ejendom, uden hvor almenvellet kræver det. Det kan kun ske ifølge lov og mod fuldstændig erstatning.

Stk. 2. Når et lovforslag vedrørende ekspropriation af ejendom er vedtaget, kan en tredjedel af

Folketingets medlemmer inden for en frist af tre søgnedage fra forslagens endelige vedtagelse kræve, at det først indstilles til kongelig stadfæstelse, når nyvalg til Folketinget har fundet sted og forslaget på ny er vedtaget af det derefter sammentrædende Folketing.

Stk. 3. Ethvert spørgsmål om ekspropriationsaktens lovlighed og erstatningens størrelse kan indbringes for domstolene. Prøvelsen af erstatningens størrelse kan ved lov henlægges til domstole oprettet i dette øjemød.

§ 29.

Stk. 1. Valgret til Folketinget har enhver, som har dansk indfødsret, fast bopæl i riget og har nået den i stk. 2 omhandlede valgretsalders, medmindre vedkommende er umyndiggjort. Det bestemmes ved lov, i hvilket omfang straf og understøttelse, der i lovgivningen betragtes som fattighjælp, medfører tab af valgret.

Stk. 2. Valgretsalders er den, som har opnået flertal ved folkeafstemning i overensstemmelse med lov af 25. marts 1953. Ændring af den til enhver tid gældende valgretsalders kan ske ved lov. Et af Folketinget vedtaget forslag til en sådan lov kan først stadfæstes af kongen, når bestemmelsen om ændring af valgretsalders i overensstemmelse med § 42, stk. 5, har været undergivet en folkeafstemning, der ikke har medført bestemmelsens bortfald.

Lovforslaget

§ 23. Enhver har ret til at eje ejendom såvel alene som i fællesskab med andre.

Stk. 2. Tvangsmæssig ejendomsafståelse kan kun ske ifølge lov, hvor samfundsmæssige hensyn kræver det, og mod rimelig erstatning.

Stk. 3. Denne bestemmelse begrænser ikke statens ret til ved lov at regulere ejendomsrettens udøvelse ud fra samfundsmæssige interesser og af hensyn til naturen, miljøet og kulturarven.

Stk. 4. Det tilstræbes at sikre ved lov, at boliger og virksomheder ikke er spekulationsobjekter.

Stk. 5. Ved lov skal det fastlægges, hvordan og i hvilket omfang samfundsskabte værdier og værdier skabt ved fælles indsats kommer fællesskabet til gode.

Stk. 6. Intellectuel ejendomsret er beskyttet på samme måde som anden ejendomsret.

§ 24. Naturen er grundforudsætning for alt liv og al værdiskabelse. Enhver har en forpligtelse til at sikre, at naturen og dens mangfoldighed bevares, sådan at naturen og miljøet også kan sikres for eftertidens borgere. Ingen har ret til at bruge og udnytte naturen således, at naturgrundlaget ødelægges. Udnyttelse af naturen kan kun ske, hvis der er lovhjemmel dertil. På tilsvarende måde er kulturarven beskyttet.

§ 25. Den politiske styreform bygger på folkestyre.

Stk. 2. Valgret til Folketinget har enhver, som har dansk indfødsret og har opnået den valgretsalders, som er blevet fastlagt ved lov.

Stk. 3. Enhver, der har valgret til Folketinget, har også valgret til kommunale valg. Valgret til kommunale valg kan omfatte flere mennesker end valgret til Folketinget. De nærmere bestemmelser herom fastsættes ved lov.

Stk. 4. Valgbar til Folketinget er enhver, som har valgret til dette, medmindre vedkommende straffes for en handling, der i almindeligt omdømme gør den pågældende uværdig til at være medlem af Folketinget. Hvis valgretsalders er lavere end myndighedsalders, kan valgbarhedsalders fastsættes til myndighedsalders.

*Gældende formulering***§ 30.**

Stk. 1. Valgbar til Folketinget er enhver, som har valget til dette, medmindre vedkommende er straffet for en handling, der i almindeligt omdømme gør ham uværdig til at være medlem af Folketinget.

Stk. 2. Tjenestemænd, som vælges til medlemmer af Folketinget, behøver ikke regeringens tilladelse til at modtage valget.

§ 86.

Valgretsaldere til de kommunale råd og menighedsrådene er den for valg til Folketinget til enhver tid gældende. For Færøernes og Grønlands vedkommende fastsættes valgretsaldere til de kommunale råd og menighedsrådene ved lov eller i henhold til lov.

§ 28.

Folketinget udgør én forsamling bestående af højst 179 medlemmer, hvoraf 2 medlemmer vælges på Færøerne og 2 i Grønland.

Lovforslaget

Stk. 5. Valgbar til kommunale råd er enhver, som har valget til disse, medmindre vedkommende straffes for en handling, der i almindeligt omdømme gør den pågældende uværdig til at være medlem af kommunale råd. Hvis valgretsaldere er lavere end myndighedsaldere, kan valgbarhedsaldere fastsættes til myndighedsaldere.

§ 26. 10 pct. af landets vælgere kan anmode om, at spørgsmål sendes til folkeafstemning blandt landets vælgere. Forslag til finanslove, tillægsbevillingslove, midlertidige bevillingslove, statslånslove, normeringslove, lønnings- og pensionslove, love om ekspropriation, love om direkte og indirekte skatter samt love til gennemførelse af bestående traktatmæssige forpligtelser kan ikke komme til folkeafstemning. Spørgsmål, der indebærer indskrænkninger i borgeres menneskerettigheder eller retssikkerhed kan ikke sendes til folkeafstemning. Det samme gælder de i §§ 53 og 54 nævnte beslutninger. Det fastlægges nærmere ved lov, hvilke spørgsmål der kan gøres til genstand for folkeafstemning.

Stk. 2. 20 pct. af vælgerne i en kommunal enhed kan begære bestemte spørgsmål sendt til folkeafstemning blandt vælgerne. Spørgsmål, der indebærer indskrænkninger i borgeres rettigheder, kan ikke sendes til folkeafstemning. Det fastlægges nærmere ved lov, hvilke spørgsmål der kan gøres til genstand for folkeafstemning.

§ 27. Folketinget består af 179 medlemmer, hvoraf 2 medlemmer vælges på Færøerne og 2 i Grønland.

*Gældende formulering***§ 35.**

Stk. 1. Nyvalgt Folketing træder sammen kl. 12 den tolvte søgnedag efter valgdagen, dersom kongen ikke har indkaldt det til møde forinden.

Stk. 2. Straks efter prøvelsen af mandaterne sættes Folketinget ved valg af formand og næstformænd.

§ 36.

Stk. 1. Folketingsåret begynder den første tirsdag i oktober og varer til samme tirsdag det følgende år.

Stk. 2. På folketingsårets første dag kl. 12 sammentræder medlemmerne til møde, hvor Folketinget sættes på ny.

§ 37.

Folketinget træder sammen på det sted, hvor regeringen har sit sæde. I overordentlige tilfælde kan Folketinget dog samles andetsteds i riget.

§ 39.

Folketingets formand indkalder Folketinget til møde med angivelse af dagsorden. Det påhviler formanden at indkalde til møde, når mindst to femtedele af Folketingets medlemmer eller statsministeren skriftligt fremsætter begæring herom med angivelse af dagsorden.

§ 40.

Ministrene har i embeds medfør adgang til Folketinget og er berettigede til under forhandlingerne at forlange ordet, så ofte de vil, idet de i øvrigt iagttager forretningsordenen. Stemmeret udøver de kun, når de tillige er medlemmer af Folketinget.

§ 48.

Folketinget fastsætter selv sin forretningsorden, der indeholder de nærmere bestemmelser vedrørende forretningsgang og ordens opretholdelse.

Lovforslaget

§ 28. Et nyvalgt Folketing træder sammen kl. 12 den tolvte hverdag efter valgdagen, dersom det ikke har været indkaldt til møde forinden.

Stk. 2. Straks efter at mandaterne er godkendt, konstituerer Folketinget sig ved valg af formand og næstformænd.

Stk. 3. Folketingsåret begynder den første tirsdag i september og varer til samme tirsdag det følgende år.

Stk. 4. På folketingsårets første dag kl. 12 træder medlemmerne sammen til møde, hvor Folketinget sættes på ny.

Stk. 5. Folketingets møder er offentlige.

Stk. 6. Folketingets formand indkalder til Folketingets møder. To femtedele af folketingsmedlemmerne og statsministeren kan anmode om, at Folketinget indkaldes ekstraordinært.

Stk. 7. Folketinget kan kun træffe beslutning, hvis over halvdelen af medlemmerne er til stede.

Stk. 8. Folketinget fastsætter selv sin forretningsorden.

Stk. 9. Folketinget nedsætter et antal udvalg, som fastsættes i Folketingets forretningsorden. Fordelingen sker efter forholdstal, efter hvilke partierne eller partigrupper opnår repræsentation.

Stk. 10. Folketingsmedlemmer modtager et vederlag, hvis størrelse fastsættes i valgloven.

Gældende formulering

Lovforslaget

§ 49.

Folketingets møder er offentlige. Formanden eller det i forretningsordenen bestemte antal medlemmer eller en minister kan dog forlange, at alle uvedkommende fjernes, hvorpå det uden forhandling afgøres, om sagen skal forhandles i et offentligt eller lukket møde.

§ 50.

Folketinget kan kun tage beslutning, når over halvdelen af medlemmerne er til stede og deltager i afstemningen.

§ 58.

Folketingets medlemmer oppebærer et vederlag, hvis størrelse fastsættes ved valgloven.

§ 38.

Stk. 1. På det første møde i folketingsåret afgiver statsministeren en redegørelse for rigets almindelige stilling og de af regeringen påtænkte foranstaltninger.

Stk. 2. På grundlag af redegørelsen finder en almindelig forhandling sted.

§ 31.

Stk. 1. Folketingets medlemmer vælges ved almindelige, direkte og hemmelige valg.

Stk. 2. De nærmere regler for valgrettens udøvelse gives ved valgloven, der til sikring af en ligelig repræsentation af de forskellige anskuelser blandt vælgerne fastsætter valgmåden, herunder hvorvidt forholdstalsvalgmåden skal føres igennem i eller uden forbindelse med valg i enkeltmandskredse.

Stk. 3. Ved den stedlige mandatfordeling skal der tages hensyn til indbyggertal, vælgertal og befolkningstæthed.

Stk. 4. Ved valgloven gives nærmere regler vedrørende valg af stedfortrædere og disses indtræden i Folketinget samt angående fremgangsmåden i tilfælde, hvor omvalg måtte blive nødvendigt.

§ 29. På det første møde i folketingsåret afgiver statsministeren en redegørelse for Folketinget om rigets almindelige stilling og de af regeringen påtænkte foranstaltninger.

Stk. 2. På grundlag af redegørelsen finder en almindelig forhandling sted.

§ 30. Folketingets medlemmer vælges ved almindelige, direkte og hemmelige valg.

Stk. 2. De nærmere regler for valgrettens udøvelse fastlægges i valgloven, så der sker en ligelig repræsentation af de forskellige anskuelser blandt vælgerne.

Stk. 3. Ved mandatfordelingen skal der tages hensyn til indbyggertal og vælgertal.

Stk. 4. I valgloven fastsættes nærmere regler vedrørende valg af stedfortrædere og disses indtræden i Folketinget samt fremgangsmåden i tilfælde, hvor omvalg måtte blive nødvendigt.

Stk. 5. Til folketingsvalg kan både opstilles kandidater, som er tilsluttet politiske partier, og kandidater, som ikke er tilsluttet politiske partier.

Stk. 6. Der skal være offentlighed om partiernes og kandidaternes indtægter og udgifter i forbindelse med afholdelse af folketingsvalg. De nærmere regler herfor fastsættes ved lov.

Gældende formulering

Stk. 5. Særlige regler om Grønlands repræsentation i Folketinget kan gives ved lov.

§ 21.

Kongen kan for Folketinget lade fremsætte forslag til love og andre beslutninger.

§ 41.

Stk. 1. Ethvert medlem af Folketinget er berettiget til at fremsætte forslag til love og andre beslutninger.

Stk. 2. Et lovforslag kan ikke endeligt vedtages, forinden det tre gange har været behandlet i Folketinget.

Stk. 3. To femtedele af Folketingets medlemmer kan over for formanden begære, at tredje behandling tidligst finder sted tolv søgnedage efter forslagens vedtagelse ved anden behandling. Begæringen skal være skriftlig og underskrevet af de deltagende medlemmer. Udsættelse kan dog ikke finde sted for så vidt angår forslag til finanslove, tillægsbevillingslove, midlertidige bevillingslove, statslånslove, love om meddelelse af indfødsret, love om ekspropriation, love om indirekte skatter samt i påtrængende tilfælde forslag til love, hvis ikrafttræden ikke kan udsættes af hensyn til lovens formål.

Stk. 4. Ved nyvalg og ved folketingsårets udgang bortfalder alle forslag til love og andre beslutninger, der ikke forinden er endeligt vedtaget.

§ 43.

Ingen skat kan pålægges, forandres eller ophæves uden ved lov; ej heller kan noget mandskab udskrives eller noget statslån optages uden ifølge lov.

§ 44.

Stk. 1. Ingen udlænding kan få indfødsret uden ved lov.

Stk. 2. Om udlændinges adgang til at blive ejere af fast ejendom fastsættes regler ved lov.

Lovforslaget

Stk. 7. Særlige regler om Grønlands og Færøernes repræsentation i Folketinget kan fastsættes ved lov.

§ 31. Ethvert medlem af Folketinget og regeringen er berettiget til at fremsætte forslag til love og andre beslutninger.

Stk. 2. Et lovforslag kan ikke endeligt vedtages, medmindre det tre gange har været behandlet i Folketinget.

Stk. 3. Et lovforslag kan ikke uden dispensation behandles i Folketinget, medmindre det har været sendt til høring, og ikke vedtages, medmindre der er gået 30 dage efter fremsættelsen.

Stk. 4. To femtedele af Folketingets medlemmer kan over for formanden anmode om, at tredje behandling tidligst finder sted 12 hverdage efter forslagens vedtagelse ved anden behandling. Begæringen skal være skriftlig og underskrevet af de deltagende medlemmer. Udsættelse kan dog ikke finde sted, for så vidt angår forslag til finanslove, tillægsbevillingslove, midlertidige bevillingslove, statslånslove, love om ekspropriation, love om indirekte skatter samt i påtrængende tilfælde forslag til love, hvis ikrafttræden ikke kan udsættes af hensyn til lovens formål.

Stk. 5. Ved nyvalg og ved folketingsårets udgang bortfalder alle forslag til love og andre beslutninger, der ikke forinden er endeligt vedtaget.

§ 32. Det påhviler hvert medlem af Folketinget at påse, at de vedtagne love er i overensstemmelse med grundloven. En lov kan ikke pålægge nogen en straf eller sanktion, medmindre det også var lov, da handlingen fandt sted. Der må ikke gennemføres særlove, hvor retssubjekter specifikt nævnes, og hvor de mister rettigheder.

Stk. 2. Ingen skat kan pålægges, forandres eller ophæves uden ved lov. Intet statslån må optages uden ved lov.

Stk. 3. Tildeling af indfødsret sker ved en forvaltningsakt på baggrund af betingelser fastlagt ved lov.

*Gældende formulering***§ 53.**

Ethvert medlem af Folketinget kan med dettes samtykke bringe ethvert offentligt anliggende under forhandling og derom æske ministrenes forklaring.

§ 54.

Andragender kan kun overgives til Folketinget ved et af dettes medlemmer.

§ 42.

Stk. 1. Når et lovforslag er vedtaget af Folketinget, kan en tredjedel af Folketingets medlemmer inden for en frist af tre søgnedage fra forslagens endelige vedtagelse over for formanden begære folkeafstemning om lovforslaget. Begæringen skal være skriftlig og underskrevet af de deltagende medlemmer.

Stk. 2. Et lovforslag, som kan undergives folkeafstemning, jf. stk. 6, kan kun i det i stk. 7 omhandlede tilfælde stadfæstes af kongen inden udløbet af den i stk. 1 nævnte frist, eller inden begæret folkeafstemning har fundet sted.

Stk. 3. Når der er begæret folkeafstemning om et lovforslag, kan Folketinget inden for en frist af fem søgnedage fra forslagens endelige vedtagelse beslutte, at forslaget skal bortfalde.

Stk. 4. Træffer Folketinget ikke beslutning i henhold til stk. 3, skal meddelelse om, at lovforslaget skal prøves ved folkeafstemning, snarest tilstilles statsministeren, der derefter lader lovforslaget bekendtgøre med meddelelse om, at folkeafstemning vil finde sted. Folkeafstemningen iværksættes efter statsministerens nærmere bestemmelse tidligst tolv og senest atten søgnedage efter bekendtgørelsen.

Stk. 5. Ved folkeafstemning stemmes for og imod lovforslaget. Til lovforslagets bortfald kræves, at et flertal af de i afstemningen deltagende folketingsvælgere, dog mindst 30 procent af samtlige stemmeberettigede, har stemt imod lovforslaget.

Lovforslaget

Stk. 4. Ethvert medlem af Folketinget kan med dettes samtykke bringe ethvert offentligt anliggende til forhandling og anmode om ministrenes forklaring herpå.

§ 33. Når et lovforslag er vedtaget af Folketinget, kan en tredjedel af Folketingets medlemmer inden for en frist af 3 hverdage fra forslagens endelige vedtagelse over for formanden anmode om folkeafstemning om lovforslaget. Anmodningen skal være skriftlig og underskrevet af de deltagende medlemmer.

Stk. 2. Et lovforslag, som kan undergives folkeafstemning, jf. stk. 6, kan kun i det i stk. 7 omhandlede tilfælde stadfæstes inden udløbet af den i stk. 1 nævnte frist, eller inden folkeafstemning har fundet sted.

Stk. 3. Når der er anmodet om folkeafstemning om et lovforslag, kan Folketinget inden for en frist af 5 hverdage fra forslagens endelige vedtagelse beslutte, at forslaget skal bortfalde.

Stk. 4. Træffer Folketinget ikke beslutning i henhold til stk. 3, skal meddelelse om, at lovforslaget skal prøves ved folkeafstemning, snarest tilstilles statsministeren, der derefter lader lovforslaget bekendtgøre med meddelelse om, at folkeafstemning vil finde sted. Folkeafstemningen iværksættes efter statsministerens nærmere bestemmelse tidligst 12 og senest 18 hverdage efter bekendtgørelsen.

Stk. 5. Ved folkeafstemning stemmes for og imod lovforslaget. Til lovforslagets bortfald kræves, at et flertal af de i afstemningen deltagende folketingsvælgere, dog mindst 30 procent af samtlige stemmeberettigede, har stemt imod lovforslaget.

Gældende formulering

Stk. 6. Forslag til finanslove, tillægsbevillingslove, midlertidige bevillingslove, statslånslove, normeringslove, lønnings- og pensionslove, love om meddelelse af indfødsret, love om ekspropriation, love om direkte og indirekte skatter samt love til gennemførelse af bestående traktatmæssige forpligtelser kan ikke undergives folkeafstemning. Det samme gælder forslag til de i §§ 8, 9, 10 og 11 omhandlede love såvel som de i § 19 nævnte beslutninger, der måtte være i lovsform, medmindre det for disse sidste ved særlig lov bestemmes, at sådan afstemning skal finde sted. For grundlovsændringer gælder reglerne i § 88.

Stk. 7. I særdeles påtrængende tilfælde kan et lovforslag, som kan undergives folkeafstemning, stadfæstes af kongen straks efter dets vedtagelse, når forslaget indeholder bestemmelse herom. Såfremt en tredjedel af Folketingets medlemmer efter de i stk. 1 omhandlede regler begærer folkeafstemning om lovforslaget eller den stadfæstede lov, afholdes sådan folkeafstemning efter foranstående regler. Forkastes loven ved folkeafstemningen, kundgøres dette af statsministeren uden unødigt ophold og senest fjorten dage efter folkeafstemningens afholdelse. Fra kundgørelsesdagen er loven bortfaldet.

Stk. 8. Nærmere regler om folkeafstemning, herunder i hvilket omfang folkeafstemning skal finde sted på Færøerne og i Grønland, fastsættes ved lov.

§ 22.

Et af Folketinget vedtaget lovforslag får lovs-kraft, når det senest 30 dage efter den endelige vedtagelse stadfæstes af kongen. Kongen befaler lovens kundgørelse og drager omsorg for dens fuldbyrdelse.

§ 32.

Stk. 1. Folketingets medlemmer vælges for fire år.

Stk. 2. Kongen kan til enhver tid udskrive nyvalg med den virkning, at de bestående folketingsmandater bortfalder, når nyvalg har fundet sted. Efter udnævnelse af et nyt ministerium kan valg dog ikke udskrives, forinden statsministeren har fremstillet sig for Folketinget.

Lovforslaget

Stk. 6. Forslag til finanslove, tillægsbevillingslove, midlertidige bevillingslove, statslånslove, normeringslove, lønnings- og pensionslove, love om ekspropriation, love om direkte og indirekte skatter samt love til gennemførelse af bestående traktatmæssige forpligtelser kan ikke undergives folkeafstemning. Det samme gælder de i § 54 nævnte beslutninger, der måtte være i lovsform, medmindre det for disse sidste ved særlig lov bestemmes, at sådan afstemning skal finde sted. For grundlovsændringer gælder reglerne i § 66.

Stk. 7. I særdeles påtrængende tilfælde kan et lovforslag, som kan undergives folkeafstemning, stadfæstes straks efter dets vedtagelse, når forslaget indeholder bestemmelse herom. Såfremt en tredjedel af Folketingets medlemmer efter de i stk. 1 omhandlede regler anmoder om folkeafstemning om lovforslaget eller den stadfæstede lov, afholdes folkeafstemning efter foranstående regler. Forkastes loven ved folkeafstemningen, kundgøres dette af statsministeren uden unødigt ophold og senest 14 dage efter folkeafstemningens afholdelse. Fra kundgørelsesdagen er loven bortfaldet.

Stk. 8. Nærmere regler om folkeafstemning, herunder i hvilket omfang folkeafstemning skal finde sted på Færøerne og i Grønland, fastsættes ved lov.

§ 34. Et lovforslag, der er vedtaget af Folketinget får lovs-kraft, når det senest 10 dage efter den endelige vedtagelse stadfæstes ved en ministers underskrift. Ministeren har også ansvaret for offentliggørelse af loven og dens gennemførelse.

§ 35. Folketingets medlemmer vælges for 4 år.

Stk. 2. Folketinget kan til enhver tid beslutte, at der skal udskrives nyvalg til Folketinget. Statsministeren kan også beslutte at udskrive nyvalg, hvis Folketinget forinden har udtrykt sin mistillid til statsministeren eller regeringen som helhed. Statsministeren har ansvaret for valgets afholdelse.

Gældende formulering

Stk. 3. Det påhviler statsministeren at foranledige, at nyvalg afholdes inden valgperiodens udløb.

Stk. 4. Mandaterne bortfalder i intet tilfælde, før nyvalg har fundet sted.

Stk. 5. Der kan ved lov gives særlige regler om færøske og grønlandske folketingsmandaters ikrafttræden og ophør.

Stk. 6. Mister et medlem af Folketinget sin valgbarhed, bortfalder hans mandat.

Stk. 7. Ethvert nyt medlem afgiver, når hans valg er godkendt, en højtidelig forsikring om at ville holde grundloven.

§ 33.

Folketinget afgør selv gyldigheden af sine medlemmers valg samt spørgsmål om, hvorvidt et medlem har mistet sin valgbarhed.

§ 56.

Folketingsmedlemmerne er ene bundet ved deres overbevisning og ikke ved nogen forskrift af deres vælgere.

§ 57.

Intet medlem af Folketinget kan uden dets samtykke tiltales eller underkastes fængsling af nogen art, medmindre han er grebet på fersk gerning. For sine ytringer i Folketinget kan intet af dets medlemmer uden Folketingets samtykke drages til ansvar uden for samme.

Lovforslaget

Stk. 3. Når nyvalg har fundet sted, bortfalder de bestående folketingsmandater. Efter udnævnelse af en ny regering kan valg dog ikke udskrives, før statsministeren har fremstillet sig for Folketinget.

Stk. 4. Det påhviler statsministeren at foranledige, at nyvalg afholdes inden valgperiodens udløb.

Stk. 5. Mandaterne bortfalder i intet tilfælde, før nyvalg har fundet sted.

Stk. 6. Der kan ved lov gives særlige regler om færøske og grønlandske folketingsmandaters ikrafttræden og ophør.

Stk. 7. Mister et medlem af Folketinget sin valgbarhed, bortfalder den pågældendes mandat.

Stk. 8. Ethvert nyt medlem afgiver, når vedkommendes valg er godkendt, ved sin underskrift en forsikring om at ville overholde grundloven.

Stk. 9. Folketinget afgør selv gyldigheden af dets medlemmers valg samt spørgsmål om, hvorvidt et medlem har mistet sin valgbarhed.

§ 36. Folketinget nedsætter et forfatnings- og lovudvalg på 21 personer, som har til opgave nærmere at undersøge de juridiske og forvaltningsmæssige konsekvenser af de lovforslag, der bliver henvist til behandling i udvalget. Ligesom det påhviler udvalget at følge den forfatningsmæssige udvikling.

Stk. 2. Lovforslag henvises til behandling i lovudvalget, hvis Folketinget ved afstemning herom beslutter det, eller hvis en tredjedel af medlemmerne af det udvalg, jf. § 28, stk. 9, som lovforslaget er henvist til, anmoder herom.

§ 37. Folketingsmedlemmer er alene bundet af deres overbevisning.

Stk. 2. Intet medlem af Folketinget kan uden dets samtykke tiltales eller underkastes fængsling af nogen art, medmindre vedkommende er grebet på fersk gerning. For sine ytringer i Folketinget kan intet af dets medlemmer uden Folketingets samtykke drages til ansvar uden for Folketinget.

Gældende formulering

§ 34.

Folketinget er ukrænkeligt. Enhver, der antaster dets sikkerhed eller frihed, enhver, der udsteder eller adlyder nogen dertil sigtende befaling, gør sig skyldig i højforræderi.

§ 45.

Stk. 1. Forslag til finanslov for det kommende finansår skal fremsættes for Folketinget senest fire måneder før finansårets begyndelse.

Stk. 2. Kan behandlingen af finanslovsforslaget for det kommende finansår ikke ventes tilendebragt inden finansårets begyndelse, skal forslag til en midlertidig bevillingslov fremsættes for Folketinget.

§ 46.

Stk. 1. Forinden finansloven eller en midlertidig bevillingslov er vedtaget af Folketinget, må skatterne ikke opkræves.

Stk. 2. Ingen udgift må afholdes uden hjemmel i den af Folketinget vedtagne finanslov eller i en af Folketinget vedtaget tillægsbevillingslov eller midlertidig bevillingslov.

§ 47.

Stk. 1. Statsregnskabet skal fremlægges for Folketinget senest seks måneder efter finansårets udløb.

Stk. 2. Folketinget vælger et antal revisorer. Disse gennemgår det årlige statsregnskab og påser, at samtlige statens indtægter er opført deri, og at ingen udgift er afholdt uden hjemmel i finansloven eller anden bevillingslov. De kan fordrø sig alle fornødne oplysninger og aktstykker meddelt. De nærmere regler for revisorerne antal og virksomhed fastsættes ved lov.

Stk. 3. Statsregnskabet med revisorerne bemærkninger forelægges Folketinget til beslutning.

Lovforslaget

§ 38. Folketinget er ukrænkeligt. Enhver, der antaster dets sikkerhed eller frihed, kan straffes med den strengeste straf.

Stk. 2. Ingen må ved trusler om eller direkte ved boykot, afskedigelse, karriereforsinkelse eller lignende hindres i at deltage i offentlige valg. De nærmere regler herom fastlægges ved lov.

§ 39. Forslag til finanslov for det kommende finansår skal fremsættes for Folketinget senest 100 dage før finansårets begyndelse.

Stk. 2. Kan behandlingen af finanslovsforslaget for det kommende finansår ikke ventes tilendebragt inden finansårets begyndelse, skal forslag til en midlertidig bevillingslov fremsættes for Folketinget.

Stk. 3. Inden finansloven eller en midlertidig bevillingslov er vedtaget af Folketinget, må skatterne ikke opkræves.

Stk. 4. Ingen udgift må afholdes uden hjemmel i den af Folketinget vedtagne finanslov eller i en af Folketinget vedtaget tillægsbevillingslov eller midlertidig bevillingslov.

§ 40. Statsregnskabet skal fremlægges for Folketinget senest 6 måneder efter finansårets udløb.

Stk. 2. Folketinget vælger et antal statsrevisorer. Disse gennemgår det årlige statsregnskab og påser, at samtlige statens indtægter er opført deri, og at ingen udgift er afholdt uden hjemmel i finansloven eller anden bevillingslov. De kan kræve sig alle fornødne oplysninger og aktstykker meddelt. De nærmere regler for statsrevisorerne antal og virksomhed fastsættes ved lov.

Stk. 3. Statsregnskabet med statsrevisorerne bemærkninger forelægges Folketinget til beslutning.

*Gældende formulering**Lovforslaget*

§ 41. Den, der er indvalgt i Folketinget, har ved sin udtræden af Folketinget efter højst 8 år fra det første indvalg, krav på at kunne genoptage sin tidligere beskæftigelse eller en dertil svarende. Kravet kan gøres gældende mod den tidligere arbejdsgivers hovedorganisation. De nærmere bestemmelser herom fastsættes ved lov.

§ 42. Vælges et folketingsmedlem til medlem af et parlament, som har besluttende kompetence, og hvor hvervet som medlem er at betragte som en fuldtidsstilling, udtræder vedkommende af Folketinget.

Stk. 2. Vælges et medlem af et parlament, som har besluttende kompetence, og hvor hvervet som medlem er at betragte som en fuldtidsstilling, til Folketinget, kan vedkommende ikke indtræde i Folketinget, medmindre vedkommende udtræder af det pågældende parlament. Sker det ikke, indtræder stedfortræderen i stedet.

Stk. 3. Vælges et folketingsmedlem til borgmester, udtræder vedkommende af Folketinget.

Stk. 4. Vælges en borgmester til Folketinget, kan vedkommende ikke indtræde i Folketinget, medmindre vedkommende nedlægger sit hverv som borgmester. Sker det ikke, indtræder stedfortræderen i stedet.

§ 43. Udpeges et folketingsmedlem til minister, skal det pågældende folketingsmedlem tage orlov som folketingsmedlem. Orlovsperioden ophører, når vedkommende ophører med at være minister.

§ 55.

Ved lov bestemmes, at Folketinget vælger en eller to personer, der ikke er medlemmer af Folketinget, til at have indseende med statens civile og militære forvaltning.

§ 44. Ved lov bestemmes, at Folketinget vælger en eller to personer, der ikke er medlemmer af Folketinget, til som Folketingets Ombudsmand at have indseende med den offentlige forvaltning.

Bilag til f. t. Danmarks Riges Grundlov

Gældende formulering

§ 51.

Folketinget kan nedsætte kommissioner af sine medlemmer til at undersøge alment vigtige sager. Kommissionerne er berettigede til at fordrø skriftlige eller mundtlige oplysninger såvel af private borgere som af offentlige myndigheder.

§ 52.

Folketingets valg af medlemmer til kommissioner og hverv sker efter forholdstal.

§ 14.

Kongen udnævner og afskediger statsministeren og de øvrige ministre. Han bestemmer deres antal og forretningernes fordeling imellem dem. Kongens underskrift under de lovgivningen og regeringen vedkommende beslutninger giver disse gyldighed, når den er ledsaget af en eller flere ministres underskrift. Enhver minister, som har underskrevet, er ansvarlig for beslutningen.

§ 15.

Stk. 1. Ingen minister kan forblive i sit embede, efter at Folketinget har udtalt sin mistillid til ham.

Stk. 2. Udtaler Folketinget sin mistillid til statsministeren, skal denne begære ministeriets afsked, medmindre nyvalg udskrives. Et ministerium, som har fået et mistillidsvotum, eller som har begæret sin afsked, fungerer, indtil et nyt ministerium er udnævnt. Fungerende ministre kan i deres embede kun foretage sig, hvad der er fornødent til embedsforretningernes uforstyrrede førelse.

Lovforslaget

§ 45. Der kan nedsættes kommissioner til undersøgelse af alment vigtige sager. Kommissionerne er berettigede til at fordrø skriftlige eller mundtlige oplysninger såvel af private som af offentlige myndigheder.

Stk. 2. Kommissionerne kan nedsættes af Folketinget, hvorefter valg af medlemmer til kommissioner sker efter forholdstal.

Stk. 3. Kommissionerne kan nedsættes af regeringen enten på baggrund af påbud fra Folketinget eller af egen drift.

Stk. 4. De nærmere regler herom fastlægges ved lov.

§ 46. Når statsministeren skal udpeges, indkalder Folketingets formand repræsentanter for hver partigruppe i Folketinget med henblik på, at der kan udpeges en statsminister.

Stk. 2. Efter et nyvalg fungerer den afgående formand, hvis vedkommende er valgt til Folketinget igen, ellers aldersformanden, indtil et nyt præsidium er valgt.

§ 47. Ingen minister kan forblive i sit embede, efter at Folketinget har udtalt sin mistillid til vedkommende.

Stk. 2. Udtaler Folketinget sin mistillid til statsministeren eller regeringen som helhed, skal statsministeren og regeringen træde tilbage. Statsministeren kan dog også vælge at udskrive nyvalg.

Stk. 3. En regering, som har fået et mistillidsvotum, eller som har begæret sin afsked, fungerer, indtil en ny regering er udnævnt. Fungerende ministre kan i deres embede kun foretage sig, hvad der er fornødent til embedsforretningernes nødvendige førelse.

Stk. 4. Efter at udpegning af en statsministerkandidat har fundet sted, skal denne for at kunne tiltræde posten som statsminister for en regering godkendes af Folketinget.

*Gældende formulering***§ 17.**

Stk. 1. Ministrene i forening udgør statsrådet, hvori tronfølgeren, når han er myndig, tager sæde. Kongen fører forsædet undtagen i det i § 8 nævnte tilfælde og i de tilfælde, hvor lovgivningsmagten i henhold til bestemmelsen i § 9 måtte have tillagt statsrådet myndighed til at føre regeringen.

Stk. 2. I statsrådet forhandles alle love og vigtige regeringsforanstaltninger.

§ 18.

Er kongen forhindret i at holde statsråd, kan han lade sagen forhandle i et ministerråd. Dette består af samtlige ministre under forsæde af statsministeren. Enhver minister skal da afgive sit votum til protokollen, og beslutning tages efter stemmeflerhed. Statsministeren forelægger den over forhandlingerne førte, af de tilstedeværende ministre underskrevne protokol for kongen, der bestemmer, om han umiddelbart vil bifalde ministerrådets indstilling eller lade sig sagen foredrage i statsrådet.

§ 23.

I særdeles påtrængende tilfælde kan kongen, når Folketinget ikke kan samles, udstede foreløbige love, der dog ikke må stride mod grundloven og altid straks efter Folketingets sammentræden skal forelægges dette til godkendelse eller forkastelse.

§ 16.

Ministrene kan af kongen eller Folketinget tiltales for deres embedsførelse. Rigsretten påkender de mod ministrene for deres embedsførelse anlagte sager.

Lovforslaget

§ 48. Ministrene i forening udgør ministerrådet. Statsministeren fører forsædet.

Stk. 2. I ministerrådet forhandles alle love og vigtige regeringsforanstaltninger.

Stk. 3. Ministrene er ansvarlige for regeringens førelse. Ministrene er forpligtede til over for Folketinget at sige sandheden og må ikke give urigtige eller vildledende oplysninger eller fortie oplysninger, der er relevante for en sags fremstilling eller opklaring. Deres ansvarlighed bestemmes nærmere ved lov.

§ 49. særdeles påtrængende tilfælde kan regeringen, når Folketinget ikke kan samles, udstede foreløbige love, der dog ikke må stride mod grundloven og altid straks efter Folketingets sammentræden skal forelægges dette til godkendelse eller forkastelse.

§ 50. Ministrene kan af Folketinget tiltales for deres embedsførelse. Domstolene dømmer i de anlagte sager mod ministrene for deres embedsførelse. Landsretterne med hver tre repræsentanter udgør første instans. Højesteret udgør anden instans.

Gældende formulering

Lovforslaget

§ 59.

Stk. 1. Rigsretten består af indtil 15 af de efter embedsalder ældste ordentlige medlemmer af rigets øverste domstol og et tilsvarende antal af Folketinget efter forholdstal for 6 år valgte medlemmer. For hver af de valgte vælges en eller flere stedfortrædere. Folketingets medlemmer kan ikke vælges til eller virke som medlemmer af Rigsretten. Kan i et enkelt tilfælde nogle af den øverste domstols medlemmer ikke deltage i sagens behandling og påkendelse, fratræder et tilsvarende antal af de af Folketinget sidst valgte rigsretsmedlemmer.

Stk. 2. Retten vælger selv sin formand af sin midte.

Stk. 3. Er sag rejst ved Rigsretten, beholder de af Folketinget valgte medlemmer deres sæde i retten for denne sags vedkommende, selvom det tidsrum, for hvilket de er valgt, udløber.

Stk. 4. Nærmere regler om Rigsretten fastsættes ved lov.

§ 60.

Stk. 1. Rigsretten påkender de af kongen eller Folketinget mod ministrene anlagte sager.

Stk. 2. For Rigsretten kan kongen med Folketingets samtykke lade også andre tiltale for forbrydelser, som han finder særdeles farlige for staten.

§ 62.

Retsplejen skal stedse holdes adskilt fra forvaltningen. Regler herom fastsættes ved lov.

§ 65.

Stk. 1. I retsplejen gennemføres offentlighed og mundtlighed i videst muligt omfang.

§ 51. Retsplejen skal være adskilt fra forvaltningen. Regler herom fastsættes ved lov.

Stk. 2. Retsplejen skal foregå i offentlighed og mundtlighed, medmindre særlige forhold taler imod det.

Stk. 3. Enhver har ret til en retfærdig og offentlig rettergang inden for en rimelig frist. Enhver skal have mulighed for at blive rådgivet, forsvaret og repræsenteret.

Stk. 4. Der ydes retshjælp til dem, der ikke har tilstrækkelige midler, hvis en sådan hjælp er nødvendig for at sikre effektiv adgang til domstolsprøvelse.

Stk. 5. Enhver, der anklages for en lovovertrædelse, skal anses for uskyldig, indtil pågældendes skyld er bevist i overensstemmelse med loven.

*Gældende formulering**Lovforslaget***§ 61.**

Den dømmende magts udøvelse kan kun ordnes ved lov. Særdomstole med dømmende myndighed kan ikke nedsættes.

§ 63.

Stk. 1. Domstolene er berettigede til at påkende ethvert spørgsmål om øvrighedsmyndighedens grænser. Den, der vil rejse sådant spørgsmål, kan dog ikke ved at bringe sagen for domstolene unddrage sig fra foreløbig at efterkomme øvrighedens befaling.

Stk. 2. Påkendelse af spørgsmål om øvrighedsmyndighedens grænser kan ved lov henlægges til en eller flere forvaltningsdomstole, hvis afgørelser dog skal prøves ved rigets øverste domstol. De nærmere regler herom fastsættes ved lov.

§ 64.

Dommerne har i deres kald alene at rette sig efter loven. De kan ikke afsættes uden ved dom, ej heller forflyttes mod deres ønske uden for de tilfælde, hvor en omordning af domstolene finder sted. Dog kan den dommer, der har fyldt sit 65. år, afskediges, men uden tab af indtægter indtil det tidspunkt, til hvilket han skulle være afskediget på grund af alder.

§ 65.

Stk. 2. I strafferetsplejen skal lægmænd medvirke. Det fastsættes ved lov, i hvilke sager og under hvilke former denne medvirken skal finde sted, herunder i hvilke sager nævninger skal medvirke.

Stk. 6. Straffens omfang skal stå i rimeligt forhold til overtrædelsen.

Stk. 7. Der kan ikke pålægges en strengere straf end den, der var gældende på det tidspunkt, da lovovertrædelsen blev begået, og hvis der efter, at en lovovertrædelse er begået, er fastsat en mildere straf, skal denne anvendes.

Stk. 8. Ingen kan retsforfølges eller straffes to gange for samme lovovertrædelse.

§ 52. Den dømmende magts udøvelse kan kun ordnes ved lov. Særdomstole med dømmende myndighed kan ikke nedsættes.

Stk. 2. Domstolene kan påkende ethvert spørgsmål om loves overensstemmelse med grundloven og forvaltningsmyndighedens grænser i forhold til vedtagne love. Den, der vil rejse sådant spørgsmål, kan dog ikke ved at bringe sagen for domstolene unddrage sig fra foreløbig at efterkomme øvrighedens befaling.

Stk. 3. Påkendelse af spørgsmål om forvaltningsmyndighedens grænser kan ved lov henlægges til en eller flere forvaltningsdomstole, hvis afgørelser dog skal kunne prøves ved rigets øverste domstol. De nærmere regler herom fastsættes ved lov.

§ 53. Dommerne skal i deres udøvelse alene rette sig efter loven. De kan ikke afsættes uden ved dom. De kan ikke forflyttes mod deres ønske uden for de tilfælde, hvor en omordning af domstolene finder sted. Dog kan den dommer, der har fyldt sit 65. år, afskediges.

Stk. 2. Dommerne er uafhængige og skal sikres habilitet i enhver henseende. De må kun have bibeskæftigelse i henhold til lov.

Stk. 3. I strafferetsplejen skal lægdommere medvirke. Det fastsættes ved lov, i hvilke sager og under hvilke former denne medvirken skal finde sted, herunder i hvilke sager nævninger skal medvirke.

Gældende formulering

Lovforslaget

§ 19.

Stk. 1. Kongen handler på rigets vegne i mellemfolkelige anliggender. Uden Folketingets samtykke kan han dog ikke foretage nogen handling, der forøger eller indskrænker rigets område, eller indgå nogen forpligtelse, til hvis opfyldelse Folketingets medvirken er nødvendig, eller som i øvrigt er af større betydning. Ej heller kan kongen uden Folketingets samtykke opsigte nogen mellemfolkelig overenskomst, som er indgået med Folketingets samtykke.

Stk. 2. Bortset fra forsvar mod væbnet angreb på riget eller danske styrker kan kongen ikke uden Folketingets samtykke anvende militære magtmidler mod nogen fremmed stat. Foranstaltninger, som kongen måtte træffe i medfør af denne bestemmelse, skal straks forelægges Folketinget. Er Folketinget ikke samlet, skal det uopholdeligt indkaldes til møde.

Stk. 3. Folketinget vælger af sin midte et udenrigspolitisk nævn, med hvilket regeringen rådfører sig forud for enhver beslutning af større udenrigspolitisk rækkevidde. Nærmere regler om Det Udenrigspolitiske Nævn fastsættes ved lov.

§ 20.

Stk. 1. Beføjelser, som efter denne grundlov tilkommer rigets myndigheder, kan ved lov i nærmere bestemt omfang overlades til mellemfolkelige myndigheder, der er oprettet ved gensidig overenskomst med andre stater til fremme af mellemfolkelig retsorden og samarbejde.

Stk. 2. Til vedtagelse af lovforslag herom kræves et flertal på fem sjettedele af Folketingets medlemmer. Opnås et sådant flertal ikke, men dog det til vedtagelse af almindelige lovforslag nødvendige flertal, og opretholder regeringen forslaget, forelægges det folketingsvælgerne til godkendelse eller forkastelse efter de for folkeafstemninger i § 42 fastsatte regler.

§ 54. Regeringen handler under ansvar over for Folketinget i internationale anliggender. Samtykke fra Folketinget er nødvendigt ved indgåelse af en forpligtelse, til hvis opfyldelse Folketingets medvirken er nødvendig, eller som i øvrigt er af større betydning, og ved opsigelse af en international overenskomst, som er indgået med Folketingets samtykke.

Stk. 2. Bortset fra forsvar mod væbnet angreb på riget eller danske styrker kan regeringen ikke uden Folketingets samtykke anvende militære magtmidler mod nogen fremmed stat. Foranstaltninger, som regeringen måtte træffe i medfør af denne bestemmelse, skal straks forelægges Folketinget. Er Folketinget ikke samlet, skal det omgående indkaldes til møde.

Stk. 3. Folketinget vælger af sin midte et udenrigspolitisk nævn, fra hvilket regeringen skal sikre sig tilslutning forud for enhver beslutning af større udenrigspolitisk rækkevidde. Nærmere regler om Det Udenrigspolitiske Nævn fastsættes ved lov.

§ 55. Kompetence, som efter denne grundlov tilkommer rigets myndigheder, kan ved lov overlades til internationale myndigheder, der er oprettet ved gensidig overenskomst med andre stater til fremme af international retsorden og samarbejde. Kompetence kan kun overlades, når det er nødvendigt for at løse internationale problemer, og kun i det omfang det ved loven er præciseret, hvilke beføjelser og hvilke emner overladelsen omfatter, og inden for hvilke institutionelle rammer Folketinget og regeringen kan øve indflydelse på beslutninger i den internationale myndighed.

Stk. 2. Efter vedtagelse af sådanne lovforslag, som omhandler væsentlige samfundsmæssige spørgsmål, skal disse forelægges folketingsvælgerne til godkendelse eller forkastelse efter de for folkeafstemninger i § 33 fastsatte regler.

Stk. 3. Regeringen skal have Folketingets samtykke ved forhandlinger og afstemninger i en international myndighed om retsakter, der tilsigtes at få virkning i Danmark som love, og om andre beslutninger af større betydning.

*Gældende formulering***§ 82.**

Kommunernes ret til under statens tilsyn selvstændigt at styre deres anliggender ordnes ved lov.

§ 4.

Den evangelisk-lutherske kirke er den danske folkekirke og understøttes som sådan af staten.

§ 66.

Folkekirkens forfatning ordnes ved lov.

Lovforslaget

§ 56. Danmark er politisk og administrativt opdelt i en statslig og en kommunal forvaltning.

Stk. 2. Den politiske styreform for den kommunale forvaltning bygger på folkestyre. Ved valg af kommunale råd kan der både opstilles kandidater, som er tilsluttet politiske partier, og kandidater, som ikke er tilsluttet politiske partier. Ved fordeling af mandater sker fordelingen forholdsmæssigt ud fra stemmetal.

Stk. 3. Opgaver, der kan løses i de kommunale forvaltninger, skal løses i disse forvaltninger under hensyntagen til sikring af faglig kvalitet, retssikkerhed og menneskerettigheder.

Stk. 4. De nærmere bestemmelser herom, herunder statens tilsyn med den kommunale forvaltning, og hvor mange niveauer og hvor mange enheder på de forskellige niveauer der skal være, fastsættes ved lov.

§ 57. Alle borgere, som er brugere af offentlige tilbud, har ret til i fællesskab og individuelt at have indflydelse herpå. De nærmere bestemmelser herom fastlægges ved lov.

§ 58. Lønmodtagere har i fællesskab og individuelt ret til at øve indflydelse på deres arbejdsvilkår og arbejdsforhold samt virksomhedens drift og har krav på at få den nødvendige information herom i god tid.

Stk. 2. Som en del af lønmodtagernes ret til at danne fagforeninger indgår også retten til at tage kollektive skridt, herunder strejke, for at forsvare deres interesser.

Stk. 3. De nærmere bestemmelser herom fastlægges ved lov.

§ 59. Kirkelige handlinger kan ikke have borgerlige retsvirkninger. Det kan ikke overlades religiøse samfund at udføre handlinger med retsvirkning på de borgerlige myndigheders vegne.

*Gældende formulering***§ 68.**

Ingen er pligtig at yde personlige bidrag til nogen anden gudsdyrkelse end den, som er hans egen.

§ 69.

De fra folkekirken afvigende trossamfunds forhold ordnes nærmere ved lov.

§ 87.

Islandske statsborgere, der i medfør af loven om ophævelse af dansk-islandsk forbundslov m.m. nyder lige ret med danske statsborgere, bevarer de i grundloven hjemlede rettigheder, der er knyttede til dansk indfødsret.

Lovforslaget

§ 60. Som en del af riget har Færøerne et selvstyre. De nærmere regler herfor og rækkevidden heraf fastsættes ved lov efter aftaler mellem de kompetente myndigheder.

Stk. 2. Ønsker Færøerne at træde ud af riget, kræver det alene en beslutning i Færøernes parlamentariske forsamling.

§ 61. Som en del af riget har Grønland et selvstyre. De nærmere regler herfor og rækkevidden heraf fastsættes ved lov efter aftaler mellem de kompetente myndigheder.

Stk. 2. Ønsker Grønland at træde ud af riget, kræver det alene en beslutning i Grønlands parlamentariske forsamling.

§ 62. Islandske statsborgere, der i medfør af loven om ophævelse af dansk-islandsk forbundslov m.m. nyder lige ret med danske statsborgere, bevarer de i grundloven hjemlede rettigheder, der er knyttede til dansk indfødsret.

*Gældende formulering***§ 2.**

Regeringsformen er indskrænket-monarkisk. Kongemagten nedarves til mænd og kvinder efter de i tronfølgeloven af 27. marts 1953 fastsatte regler.

Tronfølgeloven
af 27. marts 1953

§ 1.

Tronen nedarves indenfor kong Christian X og dronning Alexandrines efterslægt

§ 2.

Ved en konges død overgår tronen til hans søn eller datter, således at søn går forud for datter, og i tilfælde af, at der er flere børn af samme køn, den ældre går forud for den yngre.

Er et af kongens børn afgang ved døden, træder vedkommendes afkom i dets sted efter linealfølgen og de i stk. 1 fastsatte regler.

§ 9.

Bestemmelser angående regeringens førelse i tilfælde af kongens umyndighed, sygdom eller fraværelse fastsættes ved lov. Er der ved tronledighed ingen tronfølger, vælger Folketinget en konge og fastsætter den fremtidige arvefølge.

§ 5.

Kongen kan ikke uden Folketingets samtykke være regent i andre lande.

§ 6.

Kongen skal høre til den evangelisk-lutherske kirke.

Lovforslaget

§ 63. Monarken er landets statsoverhoved og optræder som sådan på Danmarks vegne efter retningslinier fastlagt af Folketinget gennem lov og udøvet af regeringen.

Stk. 2. Tronen nedarves inden for kong Frederik IX og dronning Ingrid's efterslægt. Ved monarkens død overgår tronen til monarkens ældste søn eller datter.

Stk. 3. Hvis monarken straffes for en handling, der i almindeligt omdømme gør monarken uværdig til at varetage sit embede, eller hvis det ved dom fastslås, at monarken på grund af sindssygdhed, herunder svær demens, eller hæmmet psykisk udvikling eller anden form for svækket helbred er ude af stand til at varetage sit embede, kan Folketinget beslutte, at monarken ikke kan forblive i sit embede. Bestemmelsen i 1. pkt. finder tilsvarende anvendelse på en person, der ifølge arvefølgen kan blive monark.

Stk. 4. De nærmere regler vedrørende monarkiets og monarkens forhold, herunder aflønning, fastsættes ved lov.

§ 64. Er der ved tronledighed, ingen tronfølger, udarbejder Folketinget to forslag, som skal til folkeafstemning blandt folketingsvælgerne.

Stk. 2. Et forslag, der indebærer indførelse af republik i Danmark og indeholder anvisninger om, hvordan republikken skal udformes, og hvordan valg af præsident skal foregå. Et andet forslag, der indebærer monarkiets bevarelse med en bestemt af Folketinget valgt monark, og som samtidig fastsætter den fremtidige arvefølge.

Stk. 3. Ved tronledighed og inden en ny monark eller en præsident er valgt, jf. stk. 1, fungerer Folketingets formand som rigsforstander.

*Gældende formulering**Lovforslaget***§ 7.**

Kongen er myndig, når han har fyldt sit 18. år. Det samme gælder tronfølgeren.

§ 8.

Forinden kongen tiltræder regeringen, afgiver han skriftligt i statsrådet en højtidelig forsikring om ubrødeligt at ville holde grundloven. Af forsikringsakten udstedes tvende ligelydende originaler, af hvilke den ene overgives Folketinget for at opbevares i sammes arkiv, den anden nedlægges i Rigsarkivet. Kan kongen som følge af fraværelse eller af andre grunde ikke umiddelbart ved tronskiftet afgive denne forsikring, føres regeringen, indtil dette sker, af statsrådet, medmindre anderledes ved lov bestemmes. Har kongen allerede som tronfølger afgivet denne forsikring, tiltræder han umiddelbart ved tronskiftet regeringen.

§ 10.

Stk. 1. Statens ydelse til kongen bestemmes for hans regeringstid ved lov. Ved denne fastsættes tillige, hvilke slotte og andre statsejendele der skal overlades kongen til brug.

Stk. 2. Statsydelsen kan ikke behæftes med gæld.

§ 11.

For medlemmer af det kongelige hus kan der bestemmes årpenge ved lov. Årpengene kan ikke uden Folketingets samtykke nydes uden for riget.

§ 12.

Kongen har med de i denne grundlov fastsatte indskrænkninger den højeste myndighed over alle rigets anliggender og udøver den gennem ministrene.

*Gældende formulering**Lovforslaget***§ 13.**

Kongen er ansvarsfri; hans person er fredhellig. Ministrene er ansvarlige for regeringens førelse; deres ansvarlighed bestemmes nærmere ved lov.

§ 24.

Kongen kan benåde og give amnesti. Ministrene kan han kun med Folketingets samtykke benåde for de dem af Rigsretten idømte straffe.

§ 25.

Kongen meddeler dels umiddelbart, dels gennem vedkommende regeringsmyndigheder sådanne bevillinger og undtagelser fra lovene, som enten ifølge de før 5. juni 1849 gældende regler er i brug, eller hvortil hjemmel indeholdes i en siden den tid udgiven lov.

§ 26.

Kongen har ret til at lade slå mønt i henhold til loven.

§ 83.

Enhver i lovgivningen til adel, titel og rang knyttet forret er afskaffet.

§ 27.

Stk. 1. Regler om ansættelse af tjenestemænd fastsættes ved lov. Ingen kan ansættes som tjenestemand uden at have indfødsret. Tjenestemænd, som udnævnes af kongen, afgiver en højtidelig forsikring om at ville holde grundloven.

Stk. 2. Om afskedigelse, forflyttelse og pensionering af tjenestemænd fastsættes regler ved lov, jf. dog herved § 64.

Stk. 3. Uden deres samtykke kan de af kongen udnævnte tjenestemænd kun forflyttes, når de ikke derved lider tab i de med tjenestemandsstillingen forbundne indtægter og der gives dem valget mellem sådan forflyttelse og afsked med pension efter de almindelige regler.

§ 65. Der må ikke i lovgivningen findes bestemmelser, der giver nogen forret på grund af adel, titel eller rang.

Stk. 2. Regeringen kan tildele ordener og hæderstitler efter retningslinjer fastlagt ved lov.

*Gældende formulering**Lovforslaget***§ 80.**

Ved opløb må den væbnede magt, når den ikke angribes, kun skride ind, efter at mængden tre gange i kongens og lovens navn forgæves er opfordret til at skilles.

§ 81.

Enhver våbenfør mand er forpligtet til med sin person at bidrage til fædrelandets forsvar efter de nærmere bestemmelser, som loven foreskriver.

§ 84.

Intet len, stamhus, fideikommisgods eller andet familiefideikommis kan for fremtiden oprettes.

§ 85.

For forsvarsmagten er de i §§ 71, 78 og 79 givne bestemmelser kun anvendelige med de indskrænkninger, der følger af de militære loves forskrifter.

§ 88.

Vedtager Folketinget et forslag til en ny grundlovsbestemmelse og regeringen vil fremme sagen, udskrives nyvalg til Folketinget. Vedtages forslaget i uændret skikkelse af det efter valget følgende Folketing, bliver det inden et halvt år efter den endelige vedtagelse at forelægge folketingsvælgerne til godkendelse eller forkastelse ved direkte afstemning. De nærmere regler for denne afstemning fastsættes ved lov. Har et flertal af de i afstemningen deltagende og mindst 40 pct. af samtlige stemmeberettigede afgivet deres stemme for Folketingets beslutning, og stadfæstes denne af kongen, er den grundlov.

§ 66. Vedtager Folketinget et forslag til en ny grundlovsbestemmelse, som skal indføres i en paragraf A-bestemmelse i grundloven, skal det inden for et halvt år efter den endelige vedtagelse forelægges folketingsvælgerne til godkendelse eller forkastelse ved direkte afstemning. De nærmere regler for denne afstemning fastsættes ved lov.

Stk. 2. Vedtager Folketinget et forslag til en ny grundlovsbestemmelse, som skal indføres i en paragraf B-bestemmelse i Grundloven, skal det forelægges et nyt Folketing efter afholdt folketingsvalg. Vedtages forslaget i uændret skikkelse af det efter valget følgende Folketing, er det grundlov.

§ 67. §§ 1-20, 23-25, 51-56, 66 og 67 er paragraf A-bestemmelser og kan ændres efter denne grundlovs § 66, stk. 1

Stk. 2. §§ 21, 22, 26-50 og 57-65 er paragraf B-bestemmelser og kan ændres efter denne grundlovs § 66, stk. 2.

*Gældende formulering***§ 89.**

Denne grundlov træder i kraft straks. Dog vedbliver den i henhold til Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1915 med ændringer af 10. september 1920 senest valgte Rigsdag at bestå, indtil nyvalg har fundet sted i overensstemmelse med reglerne i kapitel IV. Indtil nyvalg har fundet sted, forbliver de i Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1915 med ændringer af 10. september 1920 for Rigsdagen fastsatte bestemmelser i kraft.

Lovforslaget

§ 68. Denne grundlov træder i kraft umiddelbart efter dens vedtagelse.